

SVEA HOVRÄTT
Mark- och miljööverdomstolen
060206

DOM
2017-04-21
Stockholm

Mål nr
M 2649-16

ÖVERKLAGAT AVGÖRANDE

Östersunds tingsrätts, mark- och miljödomstolen, dom 2016-02-24 i mål nr M 2431-14, se bilaga A

KLAGANDE

1. Kammarkollegiet

2. Länsstyrelsen i Västernorrlands län

MOTPART

Vattenfall Vattenkraft AB

Ombud:

A L A

SAKEN

Ansökan om tillstånd till ökad avledning genom turbinerna vid Lasele kraftstation i Sollefteå kommun

MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLENS DOMSLUT

1. Mark- och miljööverdomstolen avslår överklagandena och fastställer mark- och miljödomstolens domslut.

2. Kammarkollegiets och länsstyrelsens yrkanden om ersättning för rättegångskostnader i Mark- och miljööverdomstolen lämnas utan bifall.

Dok.Id 1329233

Postadress	Besöksadress	Telefon	Telefax	Expeditionstid
Box 2290 103 17 Stockholm	Birger Jarls Torg 16	08-561 670 00 08-561 675 50	08-561 675 59	måndag – fredag 09:00-15:00
E-post: svea.hovratt@dom.se www.svea.se				

YRKANDEN I MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLEN

Kammarkollegiet har yrkat att Mark- och miljööverdomstolen ska upphäva mark- och miljödomstolens dom utom i rättegångskostnadsdelen och avslå ansökan.

Kammarkollegiet har yrkat ersättning för rättegångskostnader i Mark- och miljööverdomstolen.

Länsstyrelsen har yrkat att Mark- och miljööverdomstolen ska upphäva mark- och miljödomstolens dom utom i rättegångskostnadsdelen och avslå ansökan.

Om domstolen medger tillstånd för den utökade verksamheten har länsstyrelsen i andra hand yrkat att

- tillståndet ska förenas med villkor om skadeförebyggande åtgärder, som utökad minimitappning över året för att undvika försämring för betingelser för rödlistade och akut hotade arter som återfinns i naturfåran,
- en utökad minimitappning fastställs på årsbasis om en kubikmeter per sekund,
- villkor ska fastställas om fingaller med fiskavledning vid kraftstationens intag, för att kompensera skadan på fiskbeståndet. I det fall domstolen inte beslutar om fingaller med fiskavledning får den kvarstående skadan kompenseras med andra åtgärder eller med fiskeavgifter,
- tillsynsmyndigheten ska ges möjlighet att fördela den utökade minimitappningen över året i syfte att optimera den biologiska nyttan,
- fiskeavgift enligt 6 kap. 5 § lagen (1998:812) med särskilda bestämmelser om vattenverksamhet (LSV) ska bestämmas för den skada som kvarstår efter att relevanta skadeförebyggande åtgärder genomförts,

- ny fiskeavgift enligt 6 kap. 6 § LSV ska bestämmas.

Länsstyrelsen har yrkat ersättning för rättegångskostnader i Mark- och miljööverdomstolen.

Vattenfall Vattenkraft AB (bolaget) har bestritt samtliga yrkanden och anser att Mark- och miljööverdomstolen ska fastställa mark- och miljödomstolens dom.

UTVECKLING AV TALAN I MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLEN

Kammarkollegiet har anfört i huvudsak följande.

Mark- och miljödomstolen har vid sin prövning av ansökan helt bortsett från Kammarkollegiets talan och åberopade bevisning. Enligt EU-domstolens förhandsavgörande från den 1 juli 2015 i mål C-461/13 (Weserdomen) får tillstånd inte ges till projekt som kan innebära att aktuell ytvattenstatus försämras eller som kan äventyra uppnåendet av god ytvattenstatus i tid. Weserdomen visar på vilket sätt mark- och miljödomstolen ska bedöma om försämring föreligger. Försämring föreligger enligt artikel 4.1 a i) i Europaparlamentets och rådets direktiv 2000/60/EG av den 23 oktober 2000 om upprättandet av en ram för gemenskapens åtgärder på vattenpolitikens område (ramdirektivet för vatten) så snart en enda parameter försämras för en vattenförekomst som redan är i den lägsta klassen. Varje försämring av statusen hos en vattenförekomst måste förhindras. Skyldigheten gäller vid all tillståndsprövning. En försämring av ett enskilt parametervärde, som redan är klassificerad i lägsta klassen måste även anses äventyra uppnåendet av beslutade miljö kvalitetsnormer. Vid en fördragsenlig tolkning strider tillståndet mot 2 kap. 6 och 7 §§ miljöbalken. Platsen är synnerligen olämplig för ett ytterligare kraftverkstillstånd och den är färdigexploaterad för vattenkraftproduktion. Mark- och miljödomstolen har inte bedömt projektets påverkan på klassificeringen av ytvattenförekomsten vilket kräver en bedömning på parameternivå för kvalitetsfaktorerna för klassificering av ekologisk status. Den bevisning som Kammarkollegiet har åberopat visar att projektet leder till en försämring som medför att tillstånd inte får ges till projektet.

Det följer av EU-domstolens uttalanden i Weserdomen och av direktivets systematik att tillstånd till en verksamhet som medför en försämring av ett enskilt parametervärde, som redan är klassificerad i lägsta klassen, endast kan lämnas om Vattenmyndigheten har beslutat att undantag från kvalitetskraven ska gälla för vattenförekomsten enligt 4 kap. 11 § förordning (2004:660) om förvaltning av kvaliteten på vattenmiljön (vattenförvaltningsförordningen). Det är i samband med ett eventuellt beslut om undantag som samhällsekonomiska nyttor kan beaktas. Vattenmyndigheten har dock inte lämnat något undantag och Mark- och miljööverdomstolen är inte behörig att lämna sådana.

Den nuvarande verksamheten vid kraftstationerna och produktionen av förnybar el och tillskott av reglerbidrag är inte föremål för domstolarnas prövning och saknar betydelse för frågan om icke-försämringskravet överträds eller inte. Havs- och vattenmyndighetens rapport (2014:14) och Energimyndighetens rapport (2016:11) saknar rättslig relevans.

Länsstyrelsen har anfört i huvudsak följande.

Det material som har ingetts av Kammarkollegiet i mark- och miljödomstolen i form av en promemoria från IVL Svenska Miljöinstitutet visar att försämringar i miljö-kvaliteten uppstår i naturfåran som en följd av projektet. Försämringarna är av sådan art att tillstånd till projektet inte borde ha lämnats av mark- och miljödomstolen. Oaktat om projektet leder till en försämring av statusen hos olika kvalitetsfaktorer så försvårar försämringen möjligheten att uppnå miljö kvalitetsnormen för vattenförekomsten. I domen ifrågasätts Weserdomen relevans för detta mål vad gäller antagande av miljö-kvalitetsnormer och de geografiska storleksskillnaderna mellan projekten. Mark- och miljödomstolens synsätt innebär stora avvägningssvårigheter, inte bara i ansökningsmål om tillstånd till vattenverksamhet utan även vad gäller tillsynmyndighetens avvägningar vid miljöpåverkan på vattenförekomster. Vattenförekomsterna är ofta små och påverkansfrågorna grannlaga.

Mark-och miljödomstolen har vidare helt bortsett från den ingående beskrivning av påverkan på miljö kvalitetsnormen och icke-försämringskravet som ingetts av Kammarkollegiet. Där beskrivs mycket tydligt de försämringar som de minskade

tappningarna i naturfåran leder till. Försämringarna är av den arten att icke-försämringskravet enligt Weserdomen inte kommer att uppfyllas. Detta har inte kommenterats av domstolen.

Det lämnade tillståndet innebär att avledningen av älvens vatten genom kraftverkets turbiner ökas med ca 23 procent. I gengäld kommer mindre vatten att spillas i naturfåran. Det bör vara uppenbart att ju mindre vatten som kommer naturfåran till godo, desto svårare bör det bli att nå kvalitetsmålet *God ekologisk potential*. Länsstyrelsen anser att en direktivkonform tolkning av 2 kap. miljöbalken innebär att ansökan ska avslås. Länsstyrelsen tolkar villkoret om ökad minimitappning under viss tid på sträckan som en bekräftelse av på behovet av åtgärder för att kompensera de olägenheter för miljön som uppstår, liksom för att god ekologisk status ska nås. Dock är de av domstolen föreskrivna åtgärderna inte tillräckliga.

De uteblivna tappningarna minskar förutsättningarna för nedströmsvandring av fisk och ökad tappning genom kraftverket ger ökade skador på fisk och fiske som är bestående. Skäl finns således för att den nu gällande allmänna årliga fiskeavgiften enligt 6 kap. 6 § LSV ska omräknas och ett nytt belopp fastställas. Även avgift enligt 6 kap. 5 § samma lag, som för närvarande inte utgår, bör anses befogad så länge relevanta skadeförebyggande åtgärder inte har vidtagits enligt 11 kap. 8 § miljöbalken.

Om Mark- och miljööverdomstolen skulle komma fram till att tillstånd ändå kan meddelas, anser länsstyrelsen att tillståndet i enlighet med hänsynsreglerna i 2 kap. 3 § miljöbalken ska förenas med villkor som bidrar till att stärka de biologiska förutsättningarna längs naturfåran så att miljökvalitetsnormen *God ekologisk potential* kan uppnås.

Länsstyrelsen har vid provfiske dokumenterat förekomst av rödlistade arter såsom lake och stensimpa samt naturproducerad öring i naturfåran nedströms Lasele kraftstation. Dessutom har länsstyrelsen vid provfiske under september 2016 kunnat fastställa att den rödlistade flodkräftan förekommer på platsen. Detta har inte redovisats i miljökonsekvensbeskrivningen för ansökta åtgärder. Flodkräftan är klassad som Akut hotad (CR) i Artdatabankens nationella rödlista 2015 och omfattas av 5 § artskydds-

förordningen (2007:845). Den är även listad i Rådets direktiv 92/43/EEG av den 21 maj 1992 om bevarande av livsmiljöer samt vilda djur och växter, det s.k. art- och habitatdirektivet, vilket innebär att Sverige har ett nationellt ansvar att förvalta arten. Förekomsten av dessa arter är ett bevis på att vattenlevande fauna finns i naturfåran och är beroende av det vatten som där framrinner. Detta vatten inbegriper både minimitappning och högflödestappning. Länsstyrelsen delar inte mark- och miljödomstolens inställning att återkommande högflöden skulle inverka negativt på akvatiska habitat. Naturligt återkommande högflöden anser länsstyrelsen är positivt, för såväl fisk som andra vattenlevande organismer. Högflöden ger tillförsel av organiskt material vilket är viktigt, bland annat som föda till flodkräftan. En minskad frekvens av höga flöden kan leda till att nuvarande fauna i naturfåran riskerar att påverkas negativt.

En åtgärd som innebär ökad avledning av ett vattendrag, med ökad risk för skada på akvatiskt liv, bör kompenseras i enlighet med miljöbalkens hänsynsregler. Länsstyrelsen anser att det är rimligt att föreslå åtgärder, för att minska de skador som uppkommer, ska föreskrivas som villkor för verksamheten i det fall tillstånd till denna ändå lämnas. Yrkandet om skadeförebyggande och kompensatoriska åtgärder stödjer sig på Fiskeutredningsgruppens bedömningar.

En ökad minimitappning är nödvändig för att uppnå *God ekologisk potential* till år 2027. Länsstyrelsen tolkar det som att mark- och miljödomstolens menar att en ökad vattenavledning vid Lasele kraftstation försvårar möjligheterna att uppnå *God ekologisk potential* och att villkoret om ökad minimitappning är en kompensation för minskad tappning till naturfåran. Länsstyrelsen anser dock inte att ökningen av minimitappningen är tillräcklig för att motsvara syftet. En utökning av avledningsförmågan om 65 kubikmeter per sekund innebär att de vattentappningar som idag sker när vattenflödet i älven överstiger 275 kubikmeter per sekund och upp till 340 kubikmeter per sekund kommer att försvinna. Detta vatten utgör en betydande del av det vattenspill som sker idag. Ett tillstånd som leder till att dessa vattentappningar upphör bör därför förenas med villkor om skadeförebyggande eller kompensatoriska åtgärder. En sådan åtgärd bör innefatta en minimitappning vilken bör uppgå till minst en kubikmeter per sekund.

Havs- och vattenmyndighetens och Energimyndighetens förslag till strategi för åtgärder inom vattenkraften (2014:14) är inte avsett att tillämpas i enskilda prövningar enligt miljöbalken. Dokumentet innebär inte heller att Weserdomen och ”försämringsförbudet” inte ska tillämpas. Länsstyrelsen kan heller inte se att rapporten om vattenkraftens reglerbidrag och värde för elsystemet (ER 2016:11) kan fungera som vägledning för vilka krav som bör ställas för att uppnå miljö kvalitetsnormen *God ekologisk potential* vid anläggningen. Rapporten tar inte heller hänsyn till framtida utökade produktionsmöjligheter.

Bolaget har anfört huvudsakligen följande.

Den befintliga verksamheten vid Lasele kraftstation har prövats i domstol och omfattas av ett gällande tillstånd. Det som nu är föremål för prövning är en ökad avledning av vatten till turbinerna i kraftstationen.

Det saknas förutsättningar för kontinuerligt akvatiskt liv i den naturliga älvfåran nedströms Lasele kraftstation och detta förhållande förändras inte med den ökade avledningen. Det föreligger en grundläggande skillnad mellan den minimitappning som regleras genom tillståndet för verksamheten och den statistiskt sett förekommande spilltappningen, som inte regleras genom tillståndet och som bolaget inte annat än undantagsvis råder över. Det finns inget i målet som talar för att en ökad statistisk åtkomsttid för spilltappning skulle medföra skada för vattenmiljön och det saknas därmed stöd för att ålägga bolaget att vidta skyddsåtgärder. Om myndigheterna vill förbättra de biologiska förhållandena i den naturliga älvfåran, exempelvis genom ökad minimitappning, får detta ske genom omprövning av det befintliga tillståndet för kraftstationen. Myndigheternas synpunkter och yrkanden i målet är svåra att förena med gällande rätt såväl som med uppgifterna i VattenInformationssystem för Sverige (VISS) samt den nationella strategi som tagits fram för vattenkraften. Det framstår inte som resurseffektivt att inskränka produktionen och effektiviteten vid en befintlig anläggning som ingår i ett energisystem av nationell betydelse, där miljön redan är anpassad till storskalig kraftproduktion, när motsvarande resurser skulle kunna läggas på åtgärder i andra vattendrag med betydligt större miljönytta. Ansökt åtgärd överens-

stämmer även med den mer övergripande strategi som har utarbetats för vattenkraften och innebär en anpassning av driften av kraftstationen till uppströms belägna kraftstationer och därmed ett mer effektivt utnyttjande av vattenkraften i älven.

Bolaget vidhåller att den ansökta verksamheten är tillåtlig, även vid den strikta tolkning av ramdirektivet för vatten som tillämpas av Kammarkollegiet och länsstyrelsen i målet. Ingen av de parameterar som berörs i målet erhåller förändrad klassificering med anledning av den ökade avledningen och verksamheten försvårar inte heller möjligheten att vidta åtgärder i framtiden efter att innebörden av miljö kvalitetsnormen har fastställts samt åtgärdsprogram upprättats. De uppgifter och parametrar i VISS som Kammarkollegiet och länsstyrelsen grundar sin argumentation på har låg tillförlitlighet och bolagets egna uppgifter med högre tillförlitlighet ska därmed läggas till grund för bedömningen. Verksamheten uppfyller såväl de tillåtlighetskrav som kan ställas enligt miljöbalken som EU-rätten.

Sammanfattningsvis gör såväl Kammarkollegiet som länsstyrelsen en felaktig jämförelse och hävdar att ansökan innebär en försämring från klassificeringen måttlig till dålig respektive otillfredsställande för de två parametererna ”Specifik flödesenergi” respektive ”Volymsavvikelse” och därmed från måttlig till dålig för kvalitetsfaktorn ”Hydrologisk regim i vattendrag”. Det torde vara uppenbart att jämförelsen ska göras med den mer tillförlitliga klassningen som bolaget redovisat och då sker ingen förändring av klass över huvud taget, dvs. varken på parameternivå eller på kvalitetsfaktornivå. Vidare kan konstateras att påverkan avser en vattenförekomst som klassificerats som kraftigt modifierad och således gäller särskilda bedömningsgrunder i fråga om åtgärder för att uppnå miljö kvalitetsnormen *God ekologisk potential*. Vilka dessa åtgärder är har ännu inte fastställts av vattenmyndigheten.

De mer omfattande åtgärder som länsstyrelsen efterfrågar, och som krävs inom vattenförvaltningen för att nå miljö kvalitetsnormen *God ekologisk potential* för vattenförekomsten ska hanteras i annan ordning och inte inom ramen för nu aktuellt mål. Genomförande av en eventuell framtida minimitappning eller andra åtgärder som fastställs utgöra *God ekologisk potential* försvåras inte av den ökade avledningen. Bolaget har valt att inte överklaga mark- och miljödomstolens villkor om ytterligare minimi-

tappning vid kraftverksstationen vid Lasele, men detta innebär inte att bolaget instämmer i domstolens bedömning av att en sådan minimitappning är befogad enligt miljöbalkens bestämmelser.

Ökad avledning möjliggör en stor produktionsökning av förnybar energi utan att gällande vattenhushållningsbestämmelser behöver ändras. Möjligheten för myndigheterna att ompröva gällande tillstånd eller på annat sätt få till stånd de åtgärder som krävs för att uppnå miljö kvalitetsnormen *God ekologisk potential* förändras inte till följd av ansökt verksamhet.

Enligt gällande rätt och etablerad praxis är det den sökta verksamhetens miljökonsekvenser som ska prövas och det finns inte möjlighet att inom ramen för sökandens yrkanden och nu föreliggande prövning ompröva frågor som omfattas av rättskraften i tidigare meddelade domar. Bolaget hänvisar till rättsfallet MÖD 2010:52 rörande Edensforsen kraftstation som avser ett närmast identiskt mål angående kraftstationen närmast uppströms Lasele och Långbjörn. Sedan avgörandet i september 2010 har tillämplig lagstiftning inte förändrats fränsett det förtydligande av ramdirektivets för vatten tillämpning som Weserdomen innebär, och därmed ska en likartad bedömning göras i målen avseende ökad vattenavledning vid Lasele och Långbjörns kraftstationer.

En ökad risk för att fisk anlockas till kraftverksintaget bedöms som så obetydlig att den inte kan motivera fingaller av den storlek och kostnad som skulle vara aktuell. Eftersom den ansökta åtgärden inte medför någon ytterligare skada på fisket finns inte förutsättningar för uttag av fiskeavgift.

Havs- och vattenmyndigheten har huvudsakligen angett följande.

Havs- och vattenmyndigheten anser att mark- och miljödomstolens dom ska upphävas och ansökan avslås. Det kan enligt Havs- och vattenmyndighetens mening inte uteslutas att den utökade vattenavledningen kan komma att innebära en försämring av den ekologiska statusen eller äventyra uppnåendet av nu gällande miljö kvalitetsnormer i berörda vattenförekomster.

Myndigheten instämmer i Kammarkollegiets och länsstyrelsens uppfattning att Weserdomen har relevans för prövningen. När det gäller miljökvalitetsnormer har Havs- och vattenmyndigheten tagit fram en vägledning för att fastställa kraftigt modifierat vatten i en vattenförekomst med vattenkraft (juni 2016). Enligt denna är lägsta krav för att uppnå *God ekologisk potential* att åtgärder vidtas för att behålla grundläggande ekologiska funktioner. I detta fall innebär det att öka konnektiviteten förbi kraftverket, inklusive biflöden och bakvatten, samt införa minimitappning motsvarande medellågvattenföring eller minst 80 procent våt kontaktyta. För de vattenförekomster som har gällande norm *God ekologisk potential*, ska dessa krav beaktas vid bedömningen om ökat vattenuttag påverkar normen. Av befintligt underlag i målet kan det inte uteslutas att den nu sökta åtgärden kommer att äventyra uppnåendet av gällande normer.

Energimyndigheten har huvudsakligen angett följande.

Lasele kraftverk är utifrån ett reglerperspektiv en av Sveriges viktigaste anläggningar. Kraftverket ligger i ett exploaterat vattendrag. Den ansökta åtgärden skulle innebära ett betydande tillskott av förnybar el och möjligheten att integrera ytterligare förnybar el genom förbättrad reglerförmåga. Energimyndigheten anser att detta bör beaktas vid prövningen enligt miljöbalken.

Energimyndigheten presenterade tillsammans med Havs- och vattenmyndigheten 2014 ett förslag till en strategi för åtgärder inom vattenkraften, publicerad som Havs- och vattenmyndighets rapport 2014:14. Energimyndigheten anser att den ska ses som ett första nationellt faktaunderlag, som syftar till att största möjliga nytta uppnås med minsta möjliga påverkan på motstående intressen. I den sammanvägning av naturmiljö och energimål som gjordes i rapporten drogs slutsatsen att Ångermanälven är en av de avrinningssystem där det i framtiden kan bli aktuellt att reglera mer och att möjligheten att effektivisera kraftverk bör ses över.

Bolaget har bemött Havs- och vattenmyndighetens och Energimyndighetens yttranden.

MÅLETS HANDLÄGGNING I MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLEN

Mark- och miljööverdomstolen har hållit huvudförhandling i målet och i mål nr M 2650-16, som rör kraftverket Långbjörn närmast uppströms Lasele i Ångermanälven. Även dom i det målet meddelas idag.

MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLENS DOMSKÄL**Allmänna förutsättningar för tillstånd till vattenverksamhet**

I likhet med underrätten finner Mark- och miljööverdomstolen att det är utrett i målet att bolaget har nödvändig rådighet över vatten och att miljökonsekvensbeskrivningen kan godtas som underlag för prövningen i målet.

För att kunna ge tillstånd till en vattenverksamhet krävs dessutom att de allmänna hänsynsreglerna enligt 2 kap. miljöbalken är uppfyllda och att verksamhetens fördelar från allmän och enskild synpunkt överväger kostnaderna samt skadorna och olägenheterna av den, se 11 kap. 6 § miljöbalken.

Av de allmänna hänsynsreglerna i 2 kap. miljöbalken följer att verksamhetsutövaren ska visa bl.a. att människor och miljön skyddas mot skador och olägenheter och att den plats som har valts är lämplig med hänsyn till ändamålet med minsta intrång och olägenhet för människors hälsa och miljön. Sedan ska en rimlighetsavvägning göras enligt 7 §, där nyttan av skyddsåtgärder och andra försiktighetsmått ska vägas mot kostnaderna för dessa. Kraven gäller så långt åtgärderna inte kan anses orimliga att uppfylla. Strängare krav kan dock ställas om det behövs för att följa en miljökvalitetsnorm enligt 5 kap. 2 § första stycket 1 miljöbalken. Detta avser miljökvalitetsnormer som är s.k. gränsvärdesnormer. För övriga miljökvalitetsnormer gäller som utgångspunkt huvudregeln om en rimlighetsbedömning i 7 § första stycket.

Genomförande av ramdirektivet för vatten

Sverige har en skyldighet att uppfylla kraven i ramdirektivet för vatten. I det omfattande direktivet finns ett system som syftar till att medlemsstaterna ska

klassificera sina vattenförekomster och sträva efter goda miljömässiga förhållanden. Direktivet är genomfört i Sverige bl.a. genom reglerna i 2 kap. miljöbalken samt vattenförvaltningsförordningen och i Havs- och vattenmyndighetens föreskrift HVMFS 2013:19. I direktivet finns bl.a. ett krav på att vattenförekomsternas status inte ska försämrats (icke-försämringskravet) samt att god status ska uppnås. Dessa krav har i den svenska lagstiftningen genomförts i vattenförvaltningsförordningen som kvalitetskrav eller miljökvalitetsnormer. Kraven enligt ramdirektivet för vatten har förtydligats genom Weserdomen, där EU-domstolen slog fast att en medlemsstat är skyldig att inte ge tillstånd till projekt som kan leda till försämring av en ytvattenförekomstens status eller äventyrar uppnåendet av en god status hos ytvattenförekomsten, såvida ett undantag inte görs. Domstolen förtydligade också att en försämring i direktivets mening föreligger redan om en kvalitetsfaktor enligt bilaga V till direktivet försämrats med en klass. Om den aktuella kvalitetsfaktorn redan befinner sig i den lägsta klassen ska varje försämring av denna kvalitetsfaktor anses innebära en ”försämring av statusen” hos en ytvattenförekomst (p. 70).

För varje ytvattenförekomst sker en klassning av status och ett mål bestäms. Målet benämns miljökvalitetsnorm eller kvalitetskrav enligt 4 kap. vattenförvaltningsförordningen. Miljökvalitetsnormen eller kvalitetskravet kan vara god eller hög ekologisk status eller potential enligt 3 kap. 2–3 §§ Havs- och vattenmyndighetens föreskrifter HVMFS 2013:19. Icke-försämringskravet är infört i svensk rätt i 4 kap 2 § vattenförvaltningsförordningen, där det framgår att tillståndet i alla ytvattenförekomster som inte omfattas av någon form av undantag inte ska försämrats.

Ytvattenstatusen klassificeras genom bedömning av ett stort antal parametrar, som grupperas i olika kvalitetsfaktorer vilka i sin tur ingår i antingen ekologisk status eller kemisk status. Den ekologiska statusen består av biologiska kvalitetsfaktorer, fysikalisk-kemiska kvalitetsfaktorer och hydromorfologiska kvalitetsfaktorer. Vid klassificeringen av en vattenförekomstens ekologiska status har de olika kvalitetsfaktorerna olika tyngd och ska vägas samman enligt bestämmelser i 2 kap. HVMFS 2013:19. Enligt 2 § är det de biologiska faktorerna som primärt ska vägas samman och om dessa visar hög eller god status ska även de fysikalisk-kemiska faktorerna vägas samman. Om dessa visar hög status ska därutöver de hydromorfologiska faktorerna

vägas samman. Enligt bestämmelsen kan de hydromorfologiska faktorerna försämra den ekologiska statusen endast från hög till god. Enligt 12 § får dock vattenmyndigheten klassificera vattenförekomsten till måttlig status eller potential om det saknas underlag för att göra en bedömning av samtliga biologiska kvalitetsfaktorer och en utredning visar att det finns anledning att anta att den ekologiska statusen motsvarar bedömningen av de hydromorfologiska faktorerna. Vid klassificering av ekologisk status ska bedömningsgrunderna i bilagorna till föreskriften tillämpas. I vissa fall, t.ex. när underlagsdata saknas, kan en expertbedömning ske enligt 13 §. Systemet innebär att klassificeringen av en vattenförekomst bygger på bedömningar och precisionen kan variera beroende på kvaliteten på tillgängligt underlag.

Utgångspunkter för prövningen

Lasele kraftverk ligger i Åseleälven som är den östra delen av Ångermanälven. Ångermanälven är ett av Sveriges mest utbyggda älvsystem och nedströms Lasele rinner systemen i Ångermanälven samman. Uppströms Lasele finns 11 kraftstationer. En schematisk bild över Ångermanälven bifogas, se bilaga B. Byggnadstillstånd till kraftverket är från 1952 och vattenhushållning m.m. avgjordes slutligt 2000. Fallhöjden är 54 meter och minimitappning är föreskriven med 100–200 liter/sekund, samt viss tillkommande minimitappning i enlighet med den nu överklagade domen.

Ansökan gäller tillstånd att öka avledningen av vatten från nominellt 275 kubikmeter per sekund till 340 kubikmeter per sekund och som grund anförs att de nya turbinerna har en större slukförmåga och en högre verkningsgrad än de äldre, vilket ger möjlighet att öka energiproduktionen utan att ta större fallhöjd i anspråk. Om ansökan bifalls skulle produktionen öka med 33 GWh per år.

Det har under en längre tid varit uppenbart att det måste vidtas åtgärder i svenska vattendrag, även där det utvinns vattenkraft, i anledning av de krav som ställs på medlemsstaterna i EU genom ramdirektivet för vatten, se bl.a. Vattenverksamhetsutredningens delbetänkande ”Ny tid ny prövning – förslag till ändrade vattenrättsliga regler”, SOU 2013:69. På förslag i denna utredning fick Havs- och vattenmyndigheten och Energimyndigheten i uppdrag att ta fram en nationell geografisk strategi för både

åtgärder som minskar vattenkraftens miljöpåverkan och åtgärder som innebär ökad produktion för att klara framtida behov i energisystemet. Detta arbete resulterade i en gemensam rapport, ”Strategi för åtgärder i vattenkraften”, publicerad som Havs- och vattenmyndighetens rapport 2014:14.

Av denna rapport framgår bl.a. att vattenkraftverken i Sverige delas in efter installerad effekt; över 100 MW mycket storskaliga, 10–100 MW storskaliga, 1,5–10 MW medelstora, 0,125–1,5 MW småskaliga och de allra minsta mikro. Idag finns det ca 2 100 vattenkraftverk i Sverige och 208 av dessa är storskaliga med en installerad effekt över 10 MW. De storskaliga vattenkraftverken står för 96 procent av totalt installerade 16 200 MW samt för 94 procent av normalårsproduktionen, 65,5 TWh. De storskaliga anläggningarna finns i huvudsak i älvsystem med mycket god förmåga att magasinera vatten för såväl korttidsreglering som reglering på längre sikt. De är därför förutom det direkta bidraget till Sveriges energiproduktion en förutsättning för befintlig och ökande andel förnybar energiproduktion genom att utgöra balans- och reglerkraft i systemet. De tolv största älvarna är viktigast för reglerfunktionen och av dessa älvar kommer Ångermanälven på tredje plats, efter Luleälven och Göta älv.

Resultatet av rapporten för Ångermanälvens del är i korthet följande. Avrinningsområdet ska inte tillföras ytterligare vattenkraftverk eller mer reglering i älvens biflöden, men ökad effektivisering kan genomföras i vattenkraftverken i Ångermanälvens huvudfåra. Älvens reglering kan komma att behöva ökas i framtiden för att klara mer oreglerbar förnybar energi från andra energikällor. Miljöförbättrande åtgärder bör i huvudsak förläggas till biflöden som inte ingår i Ångermanälvens regler-system. Möjligheter till effektivisering i kraftverken bör ses över.

Den installerade effekten i Lasele kraftverket är ca 140 MW och som bolaget har anfört är såväl Ångermanälven som Lasele kraftverk av stor betydelse inte minst för reglerkraften. Bolaget har redan bytt respektive renoverat turbinerna i kraftstationen och turbinerna har alltså större slukförmåga nu, vilket möjliggör att mer vatten kan ledas genom turbinerna. Att bifalla ansökan är helt i linje med den rapport som redovisas ovan. Som framgår av rättsfallet MÖD 2010:52 godtas att endast den

tillkommande åtgärden prövas. Målet gällde motsvarande åtgärd vid Edensforsens kraftverk som är närmast uppströms Långbjörn i Ångermanälven.

Vid en tillståndsprovning finns det en skyldighet för svenska domstolar att så långt möjligt tolka den nationella rätten i enlighet med vad som följer av EU-rätten. Frågan är alltså om en utökad avledning av vatten till turbinerna enligt ansökan skulle medföra negativ påverkan på miljökvalitetsnormer enligt ramdirektivet för vatten och därför strida mot EU-rätten. Först behandlas om projektet skulle kunna medföra att statusen hos aktuell ytvattenförekomst försämras (icke-försämringskravet) och därefter om projektet skulle kunna äventyra uppnåendet av *God ekologisk potential* för vattenförekomsten.

Efter det sker en provning av projektet gentemot övriga regler i miljöbalken m.m.

Projektets påverkan på den ekologiska statusen, ”icke-försämringskravet”

Det finns tre vattenförekomster i anslutning till Lasele kraftstation: uppströms Lasele, Lasele ursprungsfåra och nedströms Lasele. Samtliga är numera utpekade som kraftigt modifierade vatten (KMV). Miljökvalitetsnormen för de aktuella vattenförekomsterna är *God ekologisk potential* med tidsundantag till 2027. Det är främst Lasele ursprungsfåra (SE 704879-155075) som berörs av den ansökta åtgärden. Enligt den motivering till kvalitetskravet som finns i VISS ska de åtgärder som bedöms lämpliga och rimliga för att uppnå *God ekologisk potential* anges i en åtgärdsplan som ska fastställas av Vattendelegationen senast 2018. I VISS är endast den hydromorfologiska kvalitetsfaktorn hydrologisk regim klassad och tre av de fyra ingående parametrarna, nämligen specifik flödesenergi, volymsavvikelse och flödets förändringstakt. De biologiska kvalitetsfaktorerna är alltså inte klassade och inte heller de hydromorfologiska kvalitetsfaktorerna konnektivitet och morfologiskt tillstånd. Sannolikt beror detta på vattendragets speciella utformning genom den stora påverkan av vattenkraften. Statusen för specifik flödesenergi och volymsavvikelse har bedömts som måttlig. Målet är alltså *God ekologisk potential* senast 2027.

Bolaget har emellertid gjort egna beräkningar utifrån föreskrifterna i HVFMS 2013:19 och använt faktiska data i stället för bedömningar och modelleringar och har kommit till andra resultat än de som redovisas i VISS. Varför resultatet av beräkningarna skiljer sig åt har inte kunnat utrönas, men möjligen har statusen som är angiven i VISS klassificerats i enlighet med 2 kap. 12 § HVFMS 2013:19 som anger att status eller potential får sättas till måttlig om de hydromorfologiska faktorerna indikerar måttlig eller sämre status eller potential och klassning av de biologiska kvalitetsfaktorerna saknas. Skillnaden framstår därför som ett resultat av tillämpningen av dessa föreskrifter. I Mark- och miljööverdomstolen har parterna godtagit att bolagets beräkningar ligger till grund för bedömningen. Detta innebär att statusen för parametrarna specifik flödesenergi är dålig och för volymsavvikelse otillfredsställande.

Bolagets beräkningar visar att en avledning av ytterligare 65 kubikmeter per sekund skulle medföra att parametervärdet för specifik flödesenergi förändras från 77,0 procent till 81,5 procent och för volymsavvikelse från 97,5 procent till 99,7 procent. Det innebär enligt klassgränserna att den specifika flödesenergin alltså är dålig och volymsavvikelsen alltså är otillfredsställande. Utifrån klassningen i VISS är statusen för båda parametrarna måttlig och dessa försämras inte heller eftersom det följer av 2 kap. 12 § HVFMS 2013:19 att statusen alltså får sättas till måttlig. För att det ska ske en reell prövning av den tillkommande verksamheten utgår Mark- och miljööverdomstolen från bolagets beräkningar.

EU-domstolen slår fast i Weserdomen att om den aktuella kvalitetsfaktorn redan befinner sig i den lägsta klassen ska varje försämring av denna kvalitetsfaktor anses innebära en försämring av statusen hos en ytvattenförekomst (p. 69). Enligt bolaget innebär detta att en försämring av en parameter med ytterligare en klass inte får ske, medan Kammarkollegiet och länsstyrelsen menar att varje faktisk försämring är otillåten. Bolaget framhåller också att de hydromorfologiska och fysisk-kemiska kvalitetsfaktorerna endast är stöd för klassningen, men att de biologiska kvalitetsfaktorerna är styrande.

En av frågorna som Bundesverwaltungsgericht i Tyskland ställde till EU-domstolen i målet var om begreppet ”försämring av status” skulle tolkas så att det bara omfattar

sådana negativa förändringar som leder till klassificering av status i en lägre klass enligt bilaga V till ramdirektivet för vatten. EU- domstolen, som alltså tar avstånd från den s.k. statusklassteorin, motiverar sitt ställningstagande med att det skulle tillåta betydande försämringar och leda till en försvagning av skyddet för de vattenförekomster som ingår i högre klasser (p. 65) samt att en vattenförekomst i den lägsta klassen inte rättsligt skulle kunna försämrats, trots att ramdirektivet för vatten särskilt uppmärksammar dessa vattenförekomster (p. 63). Domstolen hänvisar till punkt 105 i generaladvokatens förslag till avgörande och finner att förbudet mot försämring av en vattenförekomsts status bibehåller sin ändamålsenliga verkan om begreppet ”försämring” tolkas i förhållande till en kvalitetsfaktor eller ett ämne eftersom det då omfattar varje förändring som skulle kunna äventyra genomförandet av det huvudsakliga målet med ramdirektivet för vatten (p. 66).

I förslag till avgörande den 23 oktober 2014 i mål C-461/13 skriver generaladvokaten Jääskinen (generaladvokatens förslag) bl.a. följande i fråga om begreppet försämring av en ytvattenförekomsts status. Klasserna är endast ett verktyg som begränsar medlemsstaternas mycket detaljerade handlande att fastställa de kvalitetsfaktorer som återspeglar en vattenförekomsts reella status. Genom att anta ramdirektivet för vatten avsåg lagstiftaren att understryka vikten av ett ekologiskt synsätt vid vattenförvaltning och principen ”one out all out” är ett särskilt uttryck för försiktighetsprincipen. Ett godtagande av klassteorin riskerar att utesluta vattenförekomster i den lägsta klassen från tillämpningsområdet för förbudet mot försämring, eftersom ”one out all out” skulle innebära att en försämring av en enda parameter skulle räcka för att nedklassificera hela vattenförekomsten och då skulle alla andra parametrar kunna försämrats utan att detta skulle medföra någon försämring enligt klassteorin. Det framgår av ramdirektivet för vatten att syftet i stället är att vattenförekomsterna i den lägsta klassen förtjänar särskild uppmärksamhet och om begreppet ”försämring” tolkas i förhållande till en kvalitetsfaktor eller ett ämne bevarar förbudet mot försämring hela sin ändamålsenliga verkan. Begreppet försämring av en ytvattenförekomsts status bör därför tolkas i förhållande till varje ämne eller kvalitetsfaktor som ingår i utvärderingen, även om detta inte alltid medför en ändring av klassificeringen (p. 99-105). Generaladvokaten konstaterar också att medlemsstaterna ska grunda den

ekologiska statusen på de biologiska kvalitetsfaktorerna, kompletterade av de fysikalisk-kemiska och hydromorfologiska faktorerna (p. 94).

Mark- och miljööverdomstolen anser att Weserdomen inte kan tolkas så att varje faktisk försämring på parameternivå är förbjuden när ett vatten är klassat i den sämsta klassen, men för den eller de parametrar som är i sämsta klassen torde ytterligare försämring inte vara tillåten. När det som i detta fall är fråga om parametrar som bestämmer en kvalitetsfaktor som är stödjande till de styrande biologiska faktorerna måste det dock enligt Mark- och miljööverdomstolens bedömning vara fråga om en försämring som har en reell inverkan på biologin i den aktuella vattenförekomsten. Vidare bör, som har påpekats ovan, viss försiktighet iakttas eftersom klassificeringen av en vattenförekomst bygger på bedömningar och precisionen kan variera beroende på kvaliteten på tillgängligt underlag. Dessutom bör både en avvägning i enlighet med försiktighetsprincipen och en rimlighetsavvägning göras när det gäller försämringar.

Av den inventering som länsstyrelsen har utfört framgår emellertid att det finns biologiska värden i den aktuella vattenförekomsten, både flodkräfta och flera fiskarter har påträffats. Det verkar därför mindre troligt att de biologiska faktorerna motsvarar klassen *Dålig*. Oavsett detta är de biologiska kvalitetsfaktorerna inte klassade i aktuella vattenförekomster och därmed finns endast hjälpfaktorer och tillhörande parametrar att relatera till.

I den aktuella vattenförekomsten sker enligt bolagets beräkningar en försämring av parametern specifik flödesenergi, eller specifik flödeseffekt som benämningen är enligt HVMFS 2016:31. Denna parameter är redan i sämsta klass och någon ytterligare försämring av parametern är därmed inte tillåten. Det måste dock vara fråga om en försämring som har en reell inverkan på de biologiska kvalitetsfaktorerna för att försämringsförbudet ska inträda eftersom parametern endast är en stödparameter som enligt 2 kap. 2 och 12 § HVMFS 2013:19 endast kan sänka den ekologiska potentialen som lägst till måttlig.

Mark- och miljööverdomstolen gör i denna del följande bedömning.

Vattenförekomsten är en naturfåra som förutom en mintappning på 0,1–0,2 kubikmeter per sekund är torr under i genomsnitt ca 46 veckor per år. I naturfåran finns två spegeldammar som dämmer upp vattnet så att det på del av sträckan finns en vattenspegel trots den ringa vattenmängden. Detta parti av naturfåran kan liknas vid en mindre sjö och till denna sker förutom mintappningen en viss naturlig tillrinning från markområden nedströms kraftverksdammen.

Den ansökta verksamheten kommer att innebära att naturfåran förutom minimitappning och lokal tillrinning är torr under ytterligare i genomsnitt tre veckor per år. Effekten motverkas något av den ökade minimitappning om 0,2 kubikmeter per sekund i tre veckor per år under tid då ingen spilltappning sker enligt villkor i mark- och miljödomstolens dom.

Hur den ökade tiden med låga flöden i naturfåran påverkar djur och växtliv är svårbedömt och skiljer sig troligen åt mellan den sjöliknande spegeldammen och strömsträckorna upp- och nedströms därom. Strömsträckornas akvatiska liv måste vara anpassat för det låga flöde som minimitappningen utgör eftersom det kan gå många månader och i extremfall år mellan spilltappningar från kraftverksdammen. I den sjöliknande miljön gynnas troligen vissa organismer av att det blir kortare och färre perioder med höga flöden eftersom sådana sänker vattentemperaturen i spegeldammen medan andra organismer gynnas av en högre vattenomsättning. För vattenförekomsten i sin helhet bedöms eventuell påverkan på det biologiska livet vara försumbar och den mycket begränsade försämringen av vissa av de hydromorfologiska parametrarna innebär därmed inte någon otillåten försämring av statusen.

Sammantaget anser Mark- och miljööverdomstolen att ett tillstånd enligt ansökan inte riskerar att försämra vattenförekomsternas ekologiska status.

Projektets påverkan på målet *God ekologisk potential*, ”äventyra uppnåendet”

Som framgår ovan är miljö kvalitetsnormen för vattenförekomsterna *God ekologisk potential* med tidsundantag till 2027. Någon åtgärdsplan att bedöma miljöförbättrande åtgärder mot finns inte, utan denna ska antas senast nästa år. Åtgärdsplanen ska enligt

Havs- och vattenmyndighetens vägledning för kraftigt modifierade vatten med tillämpning på vattenkraft utformas under beaktande av den strategi för åtgärder i vattenkraften som myndigheten har tagit fram tillsammans med Energimyndigheten, Havs- och vattenmyndighetens rapport (2014:14).

Enligt Havs- och vattenmyndighetens vägledning innebär *God ekologisk potential* den ekologiska status som kan uppnås när alla rimliga åtgärder som inte ger en betydande påverkan på verksamheten är genomförda. Vilka åtgärder som inte kommer att anses innebära en betydande påverkan på vattenkraftproduktionen i Lasele vid framtagandet av åtgärdsplanen är i dagsläget inte känt. I Havs- och vattenmyndighetens rapport (2014:14) anges att miljöförbättrande åtgärder i huvudsak bör förläggas till biflöden och att det inte ska tillföras mer reglering i dessa. Det anges vidare att det kan vara aktuellt att reglera mer i de ingående reglersystemen och att möjlighet till effektivisering i kraftverken bör ses över.

Mark- och miljööverdomstolen noterar att Havs- och Vattenmyndigheten som är tillsynsvägledande på området i sitt remissyttrande i målet inte förefaller ha beaktat den gemensamma strategin med Energimyndigheten, vilket medför en osäkerhet i bedömningen av vilken hänsyn till vattenkraftproduktionen som kommer att tas när rimliga åtgärder för att uppnå *God ekologisk potential* ska fastställas.

Oavsett detta bedömer Mark- och miljööverdomstolen att den ökade tiden med endast minimitappning i ursprungsfåran, från i genomsnitt ca 46 veckor per år till ca 49 veckor per år, inte försvårar de möjliga åtgärder som kan behövas för att uppnå *God ekologisk potential*. Åtgärderna som kommer att behövas föranleds av den befintliga verksamheten och den positiva effekt dessa kommer att ha gäller också för de tre tillkommande veckorna.

Detta innebär att projektet, såvitt går att bedöma, inte äventyrar möjligheten att nå målet *God ekologisk potential*.

Projektets förenlighet med gällande rätt i övrigt

Det framstår som uppenbart att lokaliseringen, om tillstånd kan meddelas, är lämplig. På platsen finns ett storskaligt vattenkraftverk och jämfört med att ianspråkta ett orört vattendrag är detta ett förhållandevis litet ingrepp i naturmiljön.

Vidare framgår av bolagets uppgifter att den samhällsekonomiska vinsten är mycket stor samtidigt som ingreppet i naturmiljön är förhållandevis begränsat. Det framstår därför som uppenbart att ett tillstånd är förenligt med bestämmelsen i 11 kap. 6 § miljöbalken och det är svårt att hitta ett projekt med så liten insats och så stor vinst för både bolaget och reglerkraften och därmed även för alternativa energikällor. De skador och olägenheter som uppstår av denna utökning är endast marginella.

När det gäller länsstyrelsen yrkanden om ett flertal skyddsåtgärder om tillstånd ges, gör Mark- och miljööverdomstolen följande bedömning. Bestämmelserna i 2 kap. 3 § miljöbalken om skyldigheten att vidta skyddsåtgärder gäller med den begränsning som följer av 2 kap. 7 § första stycket miljöbalken. Ansökan är som har konstaterats ovan avgränsad till en utökad vattenavledning varför hela tillståndet inte kan omprövas. Behovet av skyddsåtgärder ska bedömas utifrån den tillkommande vattenavledningen. Bolaget har bestritt länsstyrelsens yrkanden och menar att några skyddsåtgärder inte behövs.

Mark- och miljööverdomstolen bedömer att det inte är visat att nyttan av fingaller överstiger kostnaden för en sådan installation när det gäller påverkan från den tillkommande verksamheten. Det finns därför inte skäl att föreskriva villkor om fingaller.

Eftersom den avledning som idag är tillåten, 275 kubikmeter per sekund, ökas med 65 kubikmeter per sekund, innebär det en ökning med upp till 24 procent under de tre veckor som den ökade avledningen kan utnyttjas. Mark- och miljödomstolen föreskrev en ökning av minimitappningen med 200 liter per sekund under den tid där avledningen bedömdes öka i och med tillståndet till ökad avledning. Detta villkor har inte överklagats av bolaget. En ytterligare ökad minimitappning om en kubikmeter per

sekund under hela året skulle innebära en ökning av nuvarande minimitappning med 500–1 000 procent under hela året, vilket inte framstår som rimligt.

Sammantaget gör Mark- och miljööverdomstolen bedömningen det inte finns hinder mot tillståndet i gällande rätt och att det inte finns några skäl att föreskriva skadeförebyggande åtgärder med anledning av den tillkommande vattenavledningen. Mark- och miljödomstolens domslut ska därför fastställas.

Mark- och miljööverdomstolen delar underrättens bedömning att det inte finns skäl att bestämma någon fiskeavgift.

Övriga frågor

Med hänsyn till utgången i målet finns inga rättsliga möjligheter att döma ut ersättning till Kammarkollegiet och länsstyrelsen för deras rättegångskostnader.

HUR MAN ÖVERKLAGAR, se bilaga C

Överklagande senast den 19 maj 2017

I avgörandet har deltagit hovrättslagmannen Claes-Göran Sundberg, hovrättsrådet Eywor Helmenius, tekniska rådet Dag Ygland och hovrättsrådet Christina Ericson (referent)

Föredragande har varit föredraganden Linda Ålander.

ÖSTERSUNDS TINGSRÄTT
Mark- och miljödomstolen

DOM
2016-02-24
meddelad i
Östersund

Mål nr M 2431-14

SÖKANDE

Vattenfall Vattenkraft AB

Ombud: ALA

SAKEN

Ansökan om tillstånd till ökad avledning genom turbinerna vid Lasele kraftstation, Sollefteå kommun

Anläggnings-ID: 21014

Avrinningsområde: 38 (Ångermanälven)

Koordinater (SWEREF 99 TM): N 7048840 / E 590610

DOMSLUT

Tillstånd

Mark- och miljödomstolen lämnar sökanden tillstånd enligt 11 kap. miljöbalken till ökad vattenavledning vid Lasele vattenkraftverk, innebärande en rätt att genom kraftverket avleda den vattenmängd som dessa turbiner förmår sluka, nominellt 340 m³/s.

Villkor för tillståndet

1. Nuvarande minimitappning genom kraftverksdammen till den naturliga älvfåran, fastställd i dom den 17 februari 2000 i mål M 12-99, ska under tider då ingen spillvattentappning sker, ökas med 200 l/s till totalt 400 l/s under en sammanlagd tid av tre veckor per år under tiden 15 juni-15 oktober.

Dok.Id 237139

Postadress	Besöksadress	Telefon	Telefax	Expeditionstid
Box 708 831 28 Östersund	Storgatan 6	063-15 06 00 E-post: mmd.ostersund@dom.se www.ostersundstingsratt.domstol.se	063-15 06 88	måndag – fredag 08:00-16:00

Övriga frågor

1. Mark- och miljödomstolen finner att miljökonsekvensbeskrivningen uppfyller kraven i 6 kap. miljöbalken.
 2. Mark- och miljödomstolen fastställer den förlust enligt 31 kap. 22 § miljöbalken som verksamhetsutövaren är skyldig att underkasta sig utan ersättning till en tjugonedel av produktionsvärdet av den vattenkraft som enligt tillståndet kan uttas vid kraftverket.
 3. Anspråk i anledning av oförutsedd skada får framställas inom fem år räknat från den dag domen vinner laga kraft.
 4. Avgiften enligt förordningen om avgifter för prövning och tillsyn enligt miljöbalken fastställs till samma belopp som tidigare bestämts, 103 000 kr.
 5. Vattenfall Vattenkraft AB förpliktas att, för utvidgningen av företaget, betala en årlig bygdeavgift enligt 6 kap. 1 § lagen med särskilda bestämmelser om vattenverksamhet efter 1520 avgiftsenheter i avgiftsklass 1. Bygdeavgiften ska betalas till Länsstyrelsen i Västernorrlands län före varje kalenderårs utgång från och med kalenderåret närmast efter det år då tillståndet togs i anspråk.
 6. Vattenfall Vattenkraft AB förpliktas att utge ersättning för rättegångskostnader, till Kammarkollegiet med 61 000 kr, varav 28 000 kr avseende ombudsarvode, och till Länsstyrelsen Västernorrlands län med 20 800 kr avseende ombudsarvode. På beloppen ska ränta löpa enligt 6 § räntelagen från denna dag tills betalning sker.
 7. Mark- och miljödomstolen avvisar de av EO framställda yrkandena.
-

ANSÖKAN

Ångermanälven är Sveriges tredje största älv, med de tre huvudgrenarna Åseleälven, Fjällsjöälven samt Faxälven. Kraftstationerna i älven svarar för cirka 17 % av Sveriges vattenkraftproduktion. Lasele kraftstation ligger i nedre delen av den gren av Ångermanälven som kallas Åseleälven, i Sollefteå kommun, Västernorrlands län. I Åseleälven finns 15 kraftstationer varav Lasele kraftstation är nummer fem räknat från utloppet. Den är belägen mellan Långbjörns och Nämforsens kraftstationer, ungefär två mil söder om Junsele.

Lasele kraftstation har under senare år genomgått omfattande renovering i dammsäkerhetskänsligt syfte och en av de äldre turbinerna har bytts ut. Nyare turbiner har en högre verkningsgrad och ger därmed möjlighet att öka energiproduktionen utan att större fallhöjd tas i anspråk. Denna ansökan avser tillstånd att öka avledningen vid kraftstationen från nominellt 275 m³/s till nominellt 340 m³/s. Den ökade vattenavledningen innebär ingen förändring av möjligheten att innehålla gällande vattenhushållningsbestämmelser, men medför att omfattningen av den spilltappning som sker till ursprungsfåran nedströms vattenkraftstationen kan förväntas minska med i medeltal cirka tre veckor per år.

Yrkanden

1. Vattenfall Vattenkraft AB (sökanden) yrkar att mark- och miljödomstolen meddelar tillstånd enligt 11 kap miljöbalken till ökad vattenavledning vid Lasele vattenkraftverk, innebärande en rätt att genom kraftverket avleda den vattenmängd som dess turbiner förmår sluka, nominellt 340 m³/s.
2. Sökanden yrkar vidare att mark- och miljödomstolen
 - a) bestämmer tiden för anmälan av ersättning för oförutsedd skada på grund av de ansökta vattenverksamheterna till 5 år räknat från den dag domen vinner laga kraft, samt
 - b) godkänner den till ansökan bifogade miljökonsekvensbeskrivningen (MKB).

Utveckling av talan

1. Bakgrund och avgränsning av ansökan

Lasele kraftstation togs i drift 1956 med stöd av tillstånd meddelade enligt 1918 års vattenlag. Slutliga villkor för Lasele kraftstation samt ett antal andra kraftverk meddelades av miljödomstolen vid Östersunds tingsrätt år 2000. Av rådande praxis framgår att när ansökan avser en tillståndsprövad anläggning och ingen förändring av gällande vattenhushållningsbestämmelser är aktuell, är det konsekvenserna av den ökade avledningen som ska prövas i målet och eventuella skyddsåtgärder bedömas i förhållande till dessa.

Ansökan ligger även i linje med den nationella strategi som tagits fram av Havs- och vattenmyndigheten (HaV) tillsammans med Energimyndigheten, se HaV:s rapport 2014:14, "Strategier för åtgärder i vattenkraften" (**HaV Rapport 2014:14**). I rapporten betonas Ångermanälvens stora betydelse för svensk vattenkraftproduktion och att möjligheten till effektivisering av befintliga vattenkraftverk i älven bör ses över.

Upplysningsvis kan nämnas att Vattenfall samtidigt ansökt om tillstånd till ökad avledning vid uppströms liggande Långbjörns kraftstation. (Mark- och miljödomstolens mål nr M 2428-14.)

2. Tidigare prövning

Vattenfallsstyrelsen beviljades byggnadstillstånd av Mellanbygdens vattendomstol i *deldom den 10 november 1952, Ans.D. 29/1952*, att uppföra Lasele kraftverk med dammbyggnad och bro m.m. Genom *deldom 1956-10-26, mål A 29/52* meddelades tillstånd att ta kraftverket helt i drift. Vid denna tid anlades flera nya kraftverk i älven och genom resolution 1956-05-08 förordnades att uppskjutna frågor rörande bl.a. anmälda oförutsedda skador längs Åseleälven ned till Lasele kraftverks tunnelutlopp, till följd av reglerings- och kraftverksföretag, skulle handläggas i ett mål benämnt Åseleälvens reglering (A 9/56). Det förordnades även om särskild sakkunnig att föreslå landskapsvårdande åtgärder i samband med bygget av Lasele kraftverk. Ett förslag presenterades med anläggande av grunddammar nedströms

kraftverket för att erhålla en vattenspegel, vilket också sökanden åtog sig att utföra. Genom *deldom 1958-01-31, mål A 9/56* föreskrevs vidtagande av vissa naturvårdande åtgärder vid kraftverket med utförande av grunddammar, viss tappning genom dammen samt krav på anpassning av grunddammarna för att underlätta fiskvandring nedströms. Tillstånd till permanent korttidsreglering vid Lasele kraftstation m.fl. kraftverk meddelades genom *deldom 1973-09-14, mål A 9/56*. Målet om Åseleälvens reglering avslutades genom *dom 2000-02-17, mål M 12-99* i vilken miljödomstolen upphävde i tidigare domar meddelade bestämmelser om vattenhushållning och alla uppskjutna frågor avgjordes. Genom sistnämnda dom fastställdes, såvitt nu är av intresse, följande bestämmelser för Lasele kraftverk:

Särskilda bestämmelser för kraftverken

Lasele kraftverk

1. Vattenståndet vid dammen, får, såvitt på kraftverkets skötsel beror, inte överstiga dämningshöjden +148,20 m och inte heller med mer än 1,50 m understiga samma höjd.
2. Genom kraftverksdammen ska den naturliga älvfåran framläppas en vattenmängd om minst 200 l/s under tiden 15 juni-15 oktober samt minst 100 l/s under övrig tid av året.

Ägaren av kraftverket medges rätt att avleda den vattenmängd turbinerna förmår sluka, nominellt 275 m³/s.

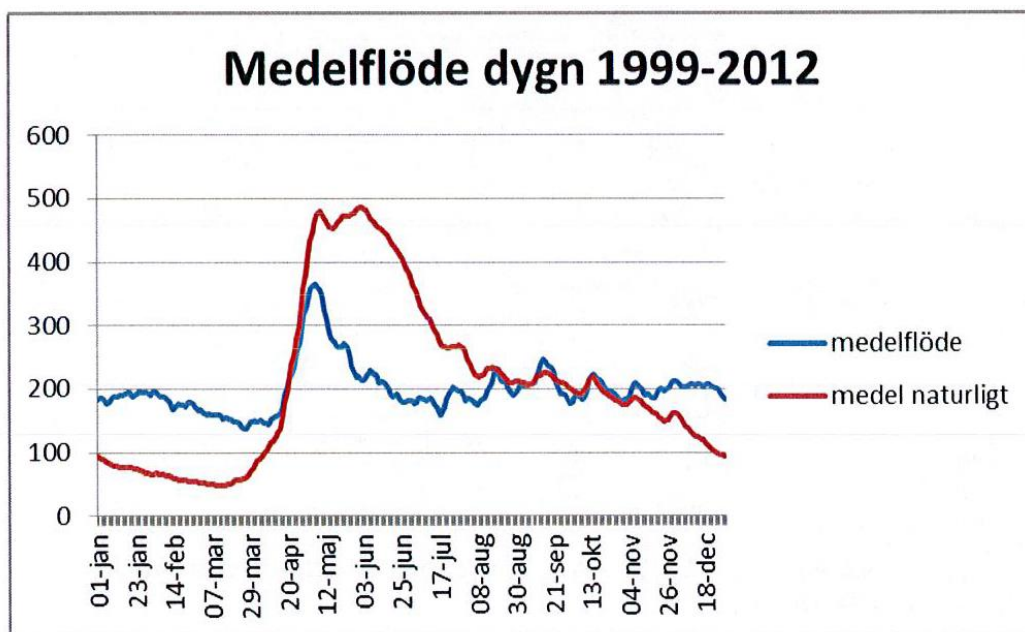
3. Hydrologiska förhållanden

Ångermanälven har vid Lasele kraftstation följande flödesnoteringar enligt SMHI:

Högsta högvattenföring (HHQ50)	1 320,0 m ³ /s
Medelhögvattenföring (MHQ)	656,0 m ³ /s
Medelvattenföring (MQ)	199,0 m ³ /s
Medellågvattenföring (MLQ)	60,0 m ³ /s

Mätning av flödet i älven sker vid kraftstationen. Årsflödet karakteriseras av en markerad flödestopp under våren och därefter ett antal mindre flödestopp under

sommar och höst. Mönstret avviker från en mer naturlig flödeskurva på grund av den reglering som sker i älven uppströms Lasele.

Figur 6. Medelflöde för dygn för perioden 1999-2012 (SMHI vattenweb, 2013).

4. Anläggningsbeskrivning

Kraftstationen utnyttjar en fallhöjd om cirka 54 m och ligger i direkt anslutning till dammbyggnaden. Från kraftstationen leds utloppet via en tunnel som mynnar i en utloppskanal med en längd av drygt 1000 m, som cirka 2 500 m nedanför dammen går ihop med den naturliga älvfåran.

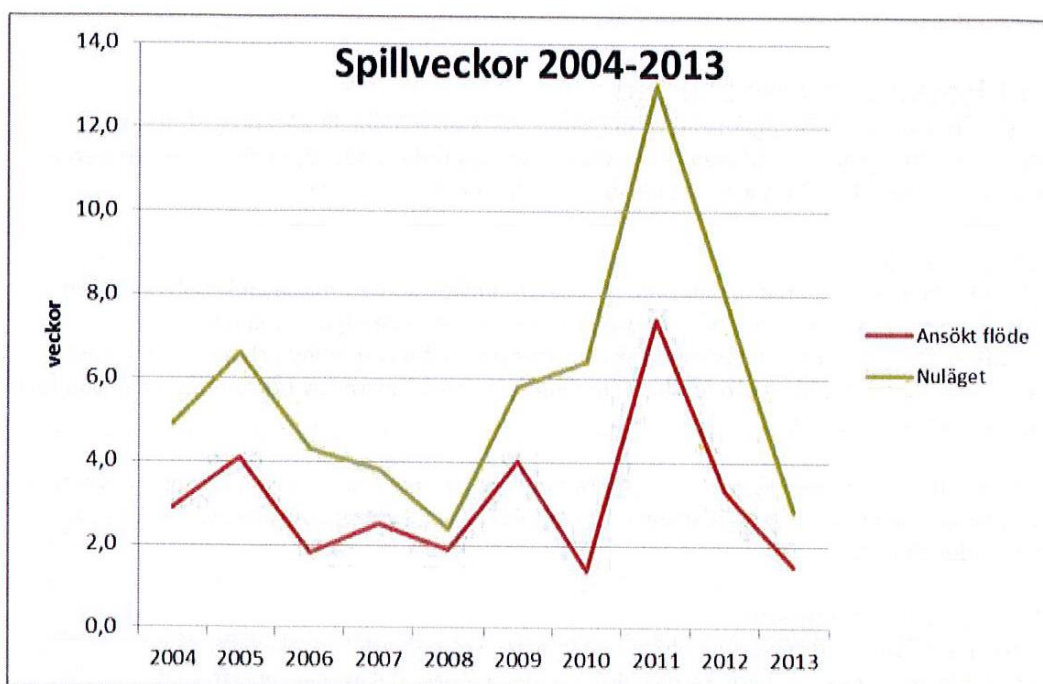
Stationen består av två aggregat, G1 och G2. G1 har nyligen bytts ut vilket medfört att turbinen har en högre verkningsgrad än tidigare, med en ökad slukförmåga. Även G2 har renoverats vilket har inneburit en ökad verkningsgrad. Efter den upprustning som skett kan anläggningen idag avleda nominellt högst 340 m³/s, vilket ska tolkas som den största vattenmängd som vid normal drift kan ledas genom turbinerna. Detta innebär en ökad energiproduktion om cirka 33 GWh/år utan att större fallhöjd behöver tas i anspråk.

Nedströms dammbyggnaden, i ursprungsfårans centrala del, finns en spegeldamm som är cirka 900 m lång och 180 m bred. Den anlades i landskapsvårdande syfte

samt för att bibehålla möjligheterna till bad. Minimitappning föreskrevs i syfte att få vattenomsättning i dammen. I den nedre delen av dammen delas älven i två fåror med en grunddamm i vardera fåra.

Vattenhushållning

Den spilltappning som, utöver den ålagda minimitappningen, sker till den naturliga fåran, förekommer endast under de perioder då vattenflödet i älven överstiger den mängd som kan gå genom kraftstationens turbiner, dvs. vid höga flöden i älven, samt när det föreligger behov av reparation och underhåll. Under den senaste tioårsperioden har spilltappning utöver minimitappningen förekommit i genomsnitt cirka 5,8 veckor per år, men den faktiska spilltappningen mellan olika år kan variera betydligt. Spillet sker normalt huvudsakligen under maj men har enstaka år även förekommit under perioden juni-november. Skillnaderna i varaktigheten av spill i ursprungsfåran enligt nuvarande bestämmelser och beräknat spill enligt ansökt flöde framgår av nedanstående grafik.

Figur 15. Skillnad i årsvisa spillveckor för år 2004-2013 vid vattenföring 340 m³/s (Vattenfall, 2014).

5. Omgivningsbeskrivning

Sökanden har tagit fram en miljökonsekvensbeskrivning (MKB) samt genomfört samråd med berörda parter. Nedan följer en kort sammanfattning.

Landskapsbilden och naturmiljön i området är präglad av den industriella verksamheten som vattenkraften innebär samt ett aktivt skogsbruk. Området kring Lasele kraftstation är utpekad som riksintresse för Voernese sameby. Inga övriga riksintressen eller Natura 2000-områden förekommer i området.

Vattenmiljö

Åseleälven är kraftigt reglerad och vattenmiljön vid Lasele kraftstation är präglad av kraftverksdriften och dämningen såväl uppströms som nedströms, med den drygt 1 000 m långa utloppskanalen samt den under stor del av året och i stora partier torrlagda älvfåran. I fårans centrala del är spegeldammen belägen med en storlek om cirka 15 ha. Ytterligare cirka 15 ha av ursprungsfåran utgörs av ursprungliga strömvattenmiljöer. Fåran har idag små förutsättningar för en fungerande strömvattensekologi då spilltappning sker under en begränsad del av året och endast minimitappning under övrig tid.

Närmast nedströms kraftstationen har ursprungsfåran bottensubstrat av berg- och hållkaraktär och det återkommer hållpartier och partier med stora fallhöjder, särskilt vid utloppet ur den centrala spegeldammen. Övriga delar av bottensubstratet består av sten och block. Lekgrus och övrigt finare grus- och sten material saknas nästan helt och det finns inte heller någon påväxt i form av mossor och alger. Uppströms stationen samt nedströms sammanflödet mellan utloppskanal och älvfåran är botten av mer selartad karaktär.

Fisk och fiske

Fisket i området vid kraftverket förvaltas av Lasele fiskevårdsområde på uppströmsidan och Näsåkers fiskevårdsområde nedströms. Fisket avser främst öring, harr, abborre och gädda men inom Näsåker även flodkräfta. Fisket uppströms Lasele uppges framförallt förekomma vid kanalmyningen vid ovanförliggande Långbjörns kraftstation. Vid Lasele sker fiske sporadiskt i den ursprungliga fåran efter perioder med spill.

Inga fiskvandringssvågar finns i kraftverken i nedre delen av Ångermanälven och bestånd av havsvandrande arter saknas uppströms Sollefteå kraftverk. I området kring Lasele förekommer sannolikt viss nedströms vandring av stationära arter men omfattningen är inte klarlagd. Den vänstra spegeldammen anlades med en lägre krönhöjd på ett kortare parti av dammen för att underlätta fiskpassage.

Det saknas sedan tidigare uppgifter om fiskbestånd men provfisken från närliggande biflöden visar på förekomst av stationära arter som därmed sannolikt även förekommer i huvudfåran. Inför ansökan har dock fiskfaunan i området översiktligt inventerats genom inventeringsfiskeri på två elfiskelokaler i strömfåran samt inventeringsfiskeri med strömöversiktsnät i spegeldammen. Vid inventeringen noterades elritsa, stensimpa, abborre, lake och mört.

Planförhållanden

För området vid Lasele kraftstation finns inga planbestämmelser.

Miljö kvalitetsnormer

Ramdirektivet för vatten (2000/60 EG), (**Ramdirektivet**) syftar till att uppnå miljömålet god vattenstatus i alla vattenförekomster inom EU. Miljömålet god status består av delmålen god kemisk status och god ekologisk status och har genomförts i Sverige i form av miljö kvalitetsnormer. För vissa vattendrag som är klassificerade som "kraftigt modifierade vattendrag", (KMV), gäller istället att god ekologisk potential ska uppnås. Riktlinjer för hur man ska gå tillväga för att fastställa vilka åtgärder som ska vidtas för att uppnå god ekologisk potential saknas för närvarande.

I anslutning till Lasele kraftstation finns tre vattenförekomster;

- "Uppströms Lasele", VISS: Lasele dämningssområde SE705016-155075
- "Lasele torrfåra", VISS: Ångermanälven SE704879-155075, samt
- "Nedströms Lasele", VISS: Ångermanälven - SE704487-155028.

De två vattenförekomsterna vid Lasele kraftstation har klassificerats som KMV medan den senare är klassificerad som naturligt vatten. Enligt VISS 2014 har de två förstnämnda vattenförekomsterna erhållit bedömningen måttlig ekologisk potential och den sistnämnda otillfredsställande ekologisk status med miljö kvalitetsnormen god ekologisk potential respektive status till år 2021. Orsaken till klassificeringen uppges vara flödesregleringar och kontinuitet för vattenförekomsten uppströms Lasele samt flödesregleringar och morfologiska förändringar för ursprungsfåran. Förekomsten nedströms uppges ha otillfredsställande status på grund av morfologiska förändringar.

6. Miljökonsekvenser

Fysiska arbeten har utförts i torrhet och de har inte medfört någon förändring av anläggningens utformning och ingår därför inte i ansökan. Den nu ökade avledningen innebär endast att en större vattenmängd får ledas genom turbinerna i förhållande till vad som föreskrivs i gällande tillstånd. Dämnings- och sänkningsgränser förblir desamma. Det sker inte någon förändring av vattenförhållandena uppströms Lasele kraftstation med anledning av den ansökta verksamheten.

Den ökade avledningen innebär att en något mindre andel av vattnet, sett över tid, leds via den ursprungliga fåran än idag samt att perioder av spilltappning utöver minimitappning förkortas något. I genomsnitt under den senaste tioårsperioden har spilltappning i ursprungsfåran skett cirka 5,8 veckor per år, som lägst drygt två veckor per år och som mest cirka 13 veckor. Antalet veckor med spilltappning beräknas minska med cirka två veckor till i genomsnitt cirka tre veckor, med en något mindre variation mellan åren. Perioder med spill kan förväntas inträffa huvudsakligen under vårflödesperioden i maj.

6.2 Konsekvenser för vattenmiljön

6.2.1 Bottenfauna

Ursprungsfåran kan förväntas vara vattenbegjuten med spillflöde under kortare och färre perioder än idag. Detta skulle kunna förändra förutsättningarna för sötvattensekologin inte bara genom en snabbare minskad vattenbegjuten areal under

vårperioden utan även en stabilare miljö i spegeldammen genom de färre tillfällen av kraftiga och snabba flödesförändringar som spilltappningen innebär.

I dagsläget kan dock förekomsten av bottenfauna förväntas vara begränsad i strömvattenmiljöerna, och styras av rådande höga flödestoppar, bottensubstratets sammansättning och minimitappningen. Tillväxt- och reproduktionsperioden sker under sommaren och förutsättningarna skapas av minimitappningen. En förändring av antalet spillveckor påverkar inte dessa förutsättningar.

I spegeldammen återfinns vissa sedimentbottnar och större arealer, vilket möjliggör ett större antal arter samt mer omfattande primärproduktion. De arter som förekommer i dammen kan förväntas vara anpassade till lugnare vattenmiljöer och återkommande högflöden i form av spill kan snarare vara negativt för dessa arter, då primärproduktionen (alger, plankton) spolas ur, vilket minskar födounderlaget för del av bottenfaunan. Ett minskat antal tillfällen med spill skulle således kunna ge något mer stabila förhållanden men bedöms inte innebära någon förändring av betydelse.

Sammantaget bedöms konsekvenserna för bottenfaunan som ringa.

6.2.2 Fisk och fiske

För arterna i strömvattenmiljön i ursprungsfåran bedöms konsekvenserna av den förväntade flödesförändringen som ringa, då det inte sker någon förändring av minimitappningen. Såvitt avser de arter som förekommer i spegeldammen gäller att de inte är beroende av strömvattenarealer. Återkommande högflöden i form av spill kan vara negativt för dessa fiskarter då primärproduktionen spolas ur vilket minskar födounderlaget.

Området saknar havsvandrande bestånd och har endast begränsade förutsättningar för nedströmsvandring. En ökad drivvattenföring igenom kraftstationen och färre spillperioder kan innebära en viss risk för ökad anlockning av nedströmsvandrande fisk till intagskanalen och kraftverket och därmed följande en viss ökad risk för

skador på nedströmsvandrande fisk. Enligt HVFMS 2013:19 skall konnektivitet, dvs. möjlighet att vandra, bedömas utifrån referensförhållandet alternativt utifrån att arters ålderstruktur, fortplantning eller utveckling väsentligt påverkas. Genomförda beräkningar visar också att statusen för konnektivitet i dagsläget bör klassas som dålig. Då området idag saknar havsvandrande bestånd samt redan i dagsläget saknar förutsättningar för annat än en viss nedströmsvandring på grund av begränsat spill och bottenluckor, ter sig konsekvenserna av ansökt flödesförändring som ringa.

6.3 Påverkan på miljökvalitetsnormer

God ekologisk potential respektive status är en miljökvalitetsnorm enligt 5 kap 2 § p 4 miljöbalken. För denna typ av normer ska tillståndsmyndigheten pröva, med tillämpning av de allmänna hänsynsreglerna i 2 kap miljöbalken, om den sökta verksamheten kommer att medföra att de inte kan uppnås och om verksamheten kan medföra en försämring av vattendragets ekologiska status. I fråga om icke-försämringskravet sker bedömningen mot summan av de kvalitetsfaktorer som ligger till grund för klassificeringen av vattenförekomsten. I nu aktuellt fall sker bedömningen mot "hydrologisk regim" samt "konnektivitet". För vattenförekomsten nedströms Lasele, vilket är den vattenförekomst som ansökan bedöms kunna påverka, redovisas de parametrar som ligger till grund för klassningen i bilaga 3, underbilaga 2, i ansökan. Beräkningar utifrån uppmätta flöden och i enlighet med Naturvårdsverkets föreskrifter har därvid skett för de parametrar som bedöms kunna påverkas av ansökan. För kvalitetsfaktorn hydrologisk regim utgörs dessa av "specifik flödesenergi", "volymsavvikelse" samt "flödets förändringstakt". Slutsatsen är att skillnaden mellan nuvarande situation och ansökt flödesförändring är mycket liten och det nya flödet innebär inte att klassningen förändras för någon av faktorerna, vilket innebär att ansökt åtgärd inte strider mot icke-försämringskravet. Verksamheten saknar även betydelse för möjligheten att uppnå god ekologisk potential i vattenområdet. Det kan dock konstateras att riktlinjer för myndigheternas arbete med att uppnå miljökvalitetsnormerna för kraftigt modifierade vattendrag än så länge saknas.

6.4 Sammanfattning

Den ökade avledningen har små konsekvenser för människors hälsa och miljön i ett lokalt perspektiv, då vattenmiljön redan idag är kraftigt påverkad av vattenkraften och förutsättningar för existens av akvatiska organismer idag är begränsade i ursprungsfåran. Inte heller bedöms funktionen av spegeldammen och minimitappningen att förändras. I ett nationellt perspektiv torde ansökan bidra till positiva konsekvenser för hälsa och miljö med en ökad andel förnybar energi och reglerkraft vid en befintlig anläggning utan i princip några negativa konsekvenser för miljön i förhållande till nuläget.

7. Alternativutredning

Ansökan avser en möjlighet att utnyttja ett befintligt kraftverk mer effektivt, och det bedöms inte relevant att utreda alternativa lokaliseringar eller utformningar av den ansökta åtgärden.

8. Skydds- och kompensationsåtgärder

Idag gäller vissa vattenhushållningsbestämmelser för anläggningen med krav på minimitappning och ansökan avser inte att förändra dessa. Eventuella ytterligare skydds- eller kompensationsåtgärder utöver rådande minimitappning ska bedömas i förhållande till de konsekvenser för människors hälsa och miljön som ansökan, dvs. den ökade avledningen, innebär. Ansökan innebär en i genomsnitt och över tid något ökad torrläggning av älvfåran nedströms i förhållande till vad som är fallet idag. Älvfåran är emellertid redan starkt påverkad av verksamheten på platsen och de eventuella negativa konsekvenser som kan uppkomma är mycket begränsade. Utöver den fåra där minimitappning sker saknar ursprungsfåran i princip existens av akvatiska organismer. Mot denna bakgrund saknas utrymme att förelägga om ytterligare skydds- eller kompensationsåtgärder för verksamheten vid den avvägning som ska ske enligt 2 kap 7 § miljöbalken.

9. Vattenrättsliga frågor

Sökanden bedömer att det inte finns sakägare som kan anses berörda på det sätt som avses i 9 kap 2 § lagen (1998:812) med särskilda bestämmelser om

vattenverksamhet (LSV). I andra hand godtar sökanden att de fastighetsägare som innehar vattenområde nedströms kraftstationen fram till sammanflödet mellan utloppskanalen och älvfåran anses utgöra vattenrättsliga sakägare. En förteckning över dessa fastigheter är ingiven. Sökanden bedömer inte att någon skada kan åsamkas dessa eller andra fastighetsägare eller rättighetshavare med anledning av ansökan och någon ersättning erbjuds således inte i målet. Med hänsyn till att ingen skada på fisket kan förväntas uppstå eller en ändring av naturliga vattenstånds-förhållandena sker anser sökanden att särskild fiskeavgift enligt 6 kap 5 § LSV inte ska åläggas sökanden. Det föreligger inte heller grund för uttag av fiskeavgift enligt 6 kap. 6 § LSV.

Effektiviseringen av aggregaten vid Lasele kraftstation innebär utvidgning av verksamheten vid en befintlig vattenkraftstation och en eventuell bygdeavgift ska därför enligt praxis utgå enbart för utvidgningen. Nedanstående specifikationer gäller för Lasele kraftstation:

- Installerad generatoreffekt före ombyggnad, vid utbyggnadsvattenföringen 275 m³/s uppgick till 149 600 kW.
- Installerad generatoreffekt efter ombyggnad, för utbyggnadsvattenföringen 340 m³/s, uppgår till 164 800 kW.

Sökanden anser att den ansökta verksamheten innebär en mycket begränsad påverkan med små eller inga olägenheter för omgivningen och därför att avgiftsklass 1 ska tillämpas.

Oförutsedd skada

Den ansökta verksamheten innefattar inga byggnadsåtgärder, och sökanden har därför inte heller föreslagit någon arbetstid. Däremot godtas att det föreskrivs en tid inom vilken den som eventuellt kan beröras av ansökan och påvisa att den ökade avledningen har medfört en skada i något avseende kan anmäla detta till domstolen.

10. Verksamhetens tillåtlighet

Med hänsyn till att ansökan endast omfattar en ökad avledning vid befintlig renoverad anläggning har vissa av hänsynsreglerna i 2 kap 2-6 §§ miljöbalken en

begränsad relevans för ansökan. Vattenkraftproduktion är en förnybar energikälla vilket innebär att åtgärder för att höja effektiviteten vid ett befintligt kraftverk utan nämnvärd påverkan på miljön torde vara önskvärt ur ett samhällsekonomiskt perspektiv och i linje med rådande förslag till nationell strategi för vattenkraften. Den nya tekniken i kraftverket innebär även att mängden hydraulolja minskar med cirka 12 000 liter vid anläggningen.

Tillåtligheten enligt 11 kap miljöbalken

Kostnaderna för byte av turbin samt övriga ombyggnadsåtgärder uppgår till totalt cirka 150 Mkr, varav cirka 20 Mkr bedöms kunna hänföras till effektiviseringen. Ansökan innebär en ökad produktion om 33 GWh vid stationen och beräknade intäkter överstiger de kostnader ökningen är förenad med. Åtgärden är företagsekonomisk fördelaktig och med hänsyn till att skador eller olägenheter av åtgärderna inte kan förutses måste fördelarna från allmän och enskild synpunkt anses överväga kostnaderna.

11. Samråd

Samrådet har genomförts skriftligen med berörda parter. Den huvudsakliga synpunkt som framkommit är åtgärdernas inverkan på miljökvalitetsnormerna för vatten. Sametinget har framfört synpunkter rörande samernas intressen i området, men såvitt sökanden kan bedöma påverkas inte dessa av den ansökta åtgärden.

INKOMNA YTTRANDEN

Naturvårdverket, Myndigheten för samhällsskydd och beredskap, Havs- och vattenmyndigheten (HaV), och Transportstyrelsen har samtliga avstått från att yttra sig i målet. **Sjöfartsverket** har intet att erinra.

Kammarkollegiet

Kollegiet har yrkat att ansökan ska avslås i första hand jämlikt 11 kap. 6 § miljöbalken, i andra hand jämlikt 2 kap. 6 § miljöbalken.

a) 11 kap. 6 § miljöbalken, särskilda förutsättningar för vattenverksamhet

Ansökta åtgärder innebär en förändring mot idag genom att en större andel av det tillrinnande flödet kommer att passera kraftstationen istället för att passera genom dammen till naturfåran. Ansökan omfattar inga skydds- eller kompensationsåtgärder för den ansökta verksamheten.

Vid prövning av vattenverksamhet uppställer miljöbalken i 11 kap. 6 § särskilda förutsättningar för tillstånd till sökt vattenverksamhet. Där stadgas bl.a. att en verksamhet får bedrivas endast om dess fördelar från allmän och enskild synpunkt överväger kostnaderna samt skadorna och olägenheterna av den.

Länsstyrelsen Västernorrland (länsstyrelsen) har påtalat att "den utökande avledningen av vatten leder till mindre spill i naturfåran. Detta innebär ytterligare en begränsning av möjligheterna för nedströmsvandrande fisk att passera förbi anläggningen utan att skadas av kraftverket. En ökad avledning genom kraftverket leder således till ökade skador på nedströmsvandrande fisk, vilket också kan utläsas av miljökonsekvensbeskrivningen." Även kollegiet instämmer i denna bedömning. Enligt utlåtande från Fil. Dr. i Hydrologi, TP vid IVL, Svenska Miljöinstitutet daterat 2015-01-29 "Ökad slukförmåga för Långbjörn och Lasele vattenkraftverk - påverkan på miljö kvalitetsnormen och icke-försämringskravet i närliggande vattenförekomster." kan det konstateras att den ansökta vattenverksamheten kommer att försvåra uppfyllandet av miljö kvalitetsnormen God ekologisk potential för vattenförekomsten SE705897-154853 (ursprungsfåra Långbjörn). Det är tydligt att icke-försämringskravet inte uppfylls för hydrologisk regim i vattendrag med parametrarna specifik flödesenergi i vattendrag och volymsavvikelse i vattendrag.

För *hydrologisk regim i vattendrag* och den relevanta parametern *specifik energi i vattendrag* klassas den i VISS som måttlig för vattenförekomsten och i MKB:n för förhållanden med ökad avledning med 65 m³/s så klassas den som dålig, d.v.s. en försämring med två klasser.

För parametern *volymsavvikelse i vattendrag* så klassas den i VISS som måttlig för vattenförekomsten och i MKB:n för förhållanden med en ökad avledning med 65 m³/s så klassas den som otillfredsställande, d.v.s. en försämring med en klass.

Det är tydligt att icke försämringskravet inte uppfylls antingen som redovisats ovan att klassificeringen försämras jämfört med VISS eller genom att parametervärdet för *specifik energi i vattendrag* försämras inom klassen som redovisas genom beräkningar i MKB:n.

Ansökt vattenverksamhet leder till att den ekologiska statusen försämras och att verksamheten medverkar till att god ekologisk potential 2021 inte uppnås. Enligt kollegiet innebär det en olägenhet av väsentlig betydelse för miljön.

Försiktighetsmått i form av skydds- eller kompensationsåtgärder föreslås inte i ansökan för den sökta vattenverksamheten.

Det ovan sagda innebär att fördelarna av ansökt vattenverksamhet från allmän och enskild synpunkt inte överväger kostnaderna, skadorna och olägenheterna av den. Den tilltänkta vattenverksamheten är således inte tillåtlig enligt 11 kap. 6 § miljöbalken.

Genom EU-domstolens avgörande den 1 juli 2015 i målet C 461/13 (**Weserdomen**) har klargjorts att artikel 4.1 a i-iii Ramdirektivet, är tvingande för medlemsstaterna. Det innebär att medlemsstaterna bl.a. är skyldiga att genomföra alla åtgärder som är nödvändiga för att uppnå målen att förebygga en försämring samt att förbättra ytvattenförekomsternas status enligt vad som fastslagits i MKN. Vidare har fastslagits att en försämring är för handen så snart statusen hos minst en kvalitetsfaktor blir försämrad med en klass, även om det inte leder till en försämring av statusen på den övergripande nivån. Skyldigheten att förebygga en försämring gäller även om vattenförekomsten har den lägsta statusen. Om en vattenförekomst har sämsta statusklassen gäller försämringsförbudet för den nuvarande nivån, d.v.s. ingen försämring är tillåten.

Kollegiet har med anledning av Weserdomen inhämtat komplettering till IVL:s tidigare PM, PM daterat 2015-08-18. Enligt IVL är det tydligt att icke-försämringskravet inte uppfylls. Det får följderna att mark- och miljödomstolen inte kan lämna tillstånd till det sökta projektet.

b) Miljöbalkens 2 kapitel, allmänna hänsynsregler m.m.

Ansökt vattenverksamhet ska även vara förenlig med miljöbalkens allmänna hänsynsregler. Miljökvalitetsnormerna är ett genomförande av Ramdirektivets krav på att god ytvattenstatus ska uppnås i våra vattenförekomster och att någon försämring av statusen icke får ske (icke-försämringskravet). Enligt Mark- och miljööverdomstolens dom den 7 mars 2014, i mål M 9888-12, (Brevens bruk), är normerna vägledande vid tillämpningen av hänsynsreglerna. Föreskriften i 2 kap. 6 § miljöbalken är tillämplig på ansökan om tillstånd till vattenverksamhet som innebär utvidgning av befintlig verksamhet. Som IVL konstaterat i sitt utlåtande innebär ett tillstånd till ansökt vattenverksamhet, med ökad avledning av 65 m³/s till kraftverkets turbiner, att den ekologiska statusen försämras och att verksamheten medverkar till att god ekologisk potential 2021 inte uppnås. Enligt kollegiet innebär det att platsen inte är lämplig för en utvidgning av vattenkraftproduktion. Det innebär att sökanden får nöja sig med det tillstånd till drift som de nu har.

c) Vattenförekomstens status

Sökanden åberopar i målet "Förslag till Miljökvalitetsnorm, 2014 10 24 Arbetsmaterial" och HaV Rapport 2014:14 om strategi för vattenkraften. Enligt kollegiets mening har rapporten ingen rättslig status och kan inte ligga till grund vid tillämpning av miljöbalken. Dokumentet är för övrigt ett arbetsmaterial och ingår således inte i något åtgärdsprogram. Vattendelegationen har dessutom den 1 juni 2015 beslutat att ställa sig bakom Vattenmyndigheternas förslag att inte tillämpa STEMS och HaV:s strategi för åtgärder i vattenkraften.

Mark- och miljödomstolen är inte behörig att inom ramen för vattenförvaltningen klassa om vattenförekomstens kvalitetsfaktorer. Av VISS-underlaget som redovisas i MKB:n framgår att statusen hos minst en av kvalitetsfaktorerna enligt bilaga V i

Ramdirektivet försämras med otillåtet klasshopp. Av Weserdomen framgår att mark- och miljödomstolen vid sådant förhållande inte får lämna tillåtlighet och tillstånd till sökanden ansökan och yrkanden i målet.

Sökandens och Ekoms argumentering om att nuvarande status är dålig idag och att den efter tillstånd till projektet förblir dålig, ligger utanför mark- och miljödomstolens behörighet att fatta beslut i. Om domstolen dock godtar Ekoms omklassificering av kvalitetsfaktorn hydrologisk regim innebär Weserdomen att tillstånd inte får lämnas till Vattenfalls ansökan och yrkanden. I domen uttalar EU-domstolen att tillstånd inte får lämnas till ett projekt när projektet orsakar en försämring i en ytvattenförekomst status. I EU-domstolens dom uttalas att "[om] den aktuella kvalitetsfaktorn redan befinner sig i den lägsta klassen ska varje försämring av denna kvalitetsfaktor anses innebära en försämring av statusen hos ytvattenförekomsten", p. 69. Det innebär att en försämring föreligger i den mening som avse i artikel 4.1a i Ramdirektivet. Det hindrar mark- och miljödomstolen att lämna tillåtlighet och tillstånd till Vattenfalls ansökan.

Sammanfattningsvis anser kollegiet att projektet orsakar en försämring som strider mot icke-försämringskravet i Ramdirektivet samt att det motverkar uppnåendet av normen för berörd vattenförekomst.

Länsstyrelsen Västernorrland

Länsstyrelsen har yrkat i första hand att ansökan avslås med hänvisning till Weserdomen och i andra hand

- att ett eventuellt tillstånd för den utökade verksamheten förenas med villkor om skadeförebyggande skyddsåtgärder, exempelvis i form av ökad minimitappning till naturfåran och fingrindar med avledningsanordning vid kraftverkets vattenintag,
- att en minimitappning via kraftverkets turbiner fastställs där nolltappning undviks vilket skulle gynna bottenfauna, harr m.fl.,
- att fiskeavgift enligt 6 kap. 5 § lagen LSV ska bestämmas för den skada som kvarstår efter att relevanta skadeförebyggande åtgärder genomförts, samt

- att ny fiskeavgift enligt 6 kap 6 § LSV ska bestämmas.

Sökanden framhåller att den naturliga älvfåran varken försämras eller förbättras genom kortare spillperioder till följd av ökad vattenavledning. Länsstyrelsen anser att en minskad vattenflödesfrekvens i vattendraget påverkar det akvatiska livet i naturfåran negativt.

Sökanden gör gällande att de snabba och kraftiga flödesförändringarna som sker i naturfåran orsakar svåra förhållanden för akvatiska organismer. Länsstyrelsen menar att detta inte bör ligga som grund för att avstå en strävan att uppnå ett fungerande livsrum åt vattenlevande arter i naturfåran. Det är i det allmännas intresse att negativ påverkan i vattendrag, som hyser någon form av liv och som är beroende av vatten, bör mildras genom att försiktighetsåtgärder företas. Det är även särskilt viktigt, där vattendragen redan är starkt påverkade.

Åtgärder som innebär försämrad möjlighet för liv på naturfåran bör kunna innefattas av kompensationsåtgärder. Med tanke på icke-försämringskravet och även EU-direktivet, som gör gällande att god ekologisk potential ska gälla år 2021, är det mer än väl motiverat med åtgärder för att uppfylla dessa krav. Även om älvfåran är starkt påverkad av verksamhet på platsen och att älven därför räknas som ett kraftigt modifierat vatten, utesluter detta inte att åtgärder för att motverka och kompensera för ytterligare negativ påverkan kan utföras.

Det bör även ses som rimligt att ett tillstånd som syftar till att öka kraftproduktionen med större intäkter för verksamheten som följd, även kompenserar miljön för den påverkan en ökad vattenavledning åstadkommer. Att sökanden ansöker om nytt miljöbalkstillstånd för att öka vattenavledningen med 65 m³/s anser länsstyrelsen bör förenas med kompensationsåtgärder för naturfåran enligt hänsynsregler 2 kap. 3 § miljöbalken.

Enligt 2 kap. 7 § miljöbalken gäller att en avvägning ska göras om hänsynsreglerna enligt ovan kan anses rimliga att uppfylla. Den ökade vattenavledningen innebär

inte bara ökade skador på nedströmsvandrande fisk; den begränsar även möjligheterna för nedströmsvandrande fisk att passera förbi anläggningen utan att skadas av kraftverket

Till följd av nuvarande verksamhet vid Lasele kraftverk utgår för närvarande en allmän årlig fiskeavgift årligen enligt 6 kap. 6 § LSV. I sista stycket av samma paragraf framgår att om vattenverksamheten utvidgas ska en gemensam avgift fastställas såsom för en enda verksamhet. Vattenverksamheten vid kraftverket avser att utvidgas genom att mer vatten avleds till kraftverkets turbiner. Eftersom den nu sökta verksamheten kan antas skada fiske och fiskbestånd ska den nuvarande fiskeavgift därför omräknas och ett nytt belopp fastställas. Så långt länsstyrelsen kunnat utröna utgår för närvarande ingen särskild avgift enligt 6 kap. 5 § LSV. En sådan avgift ska bestämmas för den skada som kvarstår efter att relevanta skadeförebyggande åtgärder genomförts.

Länsstyrelsen ställer sig dock positiv till sökandens åtgärder som innebär minskat användande av fossila smörjmedel i anläggningen med mindre miljöpåverkan som följd. Det får också ses som positivt att sökanden vidtar åtgärder för att öka kraftproduktionen vid en befintlig anläggning även om det uppstår en miljöpåverkan. För att kompensera denna miljöpåverkan och bidra till möjligheten att uppnå god ekologisk potential år 2021 bör åtgärderna förenas med skyddsåtgärder enligt hänsynsreglerna 2 kap. 3 § miljöbalken. En sådan skyddsåtgärd bör innefatta en minimitappning utöver den nuvarande. Befintlig minimitappning är, enligt resultaten från inventeringarna i området och som redovisas i miljökonsekvensbeskrivningen, uppenbart otillräcklig för att åstadkomma en strömvattenfauna på berörd sträcka.

Miljömålen är enligt Ramdirektivet bindande för medlemsstaterna (och därmed också för tillsyns- och tillståndsmyndigheterna) och innebär att en verksamhet inte får tillåtas om den kan orsaka en försämring av statusen för en vattenförekomst. Oavsett den miljö kvalitetsnorm (MKN) som den berörda älvfåran är klassificerad i, leder en ökad avledning i älven till en försämring av enskilda kvalitetsfaktorer. I

Weserdomen har EU-domstolen slagit fast att MKN för vatten, inklusive normerna för ekologisk status och ekologisk potential, är bindande, absoluta och avgörande för bedömningen av om en verksamhet kan tillåtas eller inte. Detta innebär vidare att sökanden är tvungen att redovisa om verksamheten kan tänkas leda till en försämring av någon kvalitetsfaktor eller om det finns risk att den motverkar möjligheten att uppnå MKN för berörda vattenförekomsten. Sökanden har inte åstadkommit någon sådan redovisning.

En utökad avledning av vatten från den naturliga älvfåran till turbinerna för effektproduktion leder till försämrade förutsättningar för vattenlevande liv. Detta främst genom en ökad risk för skador och dödlighet hos fisk som passerar via turbinerna. En försämring av statusen för en vattenförekomst är inte förenligt med "icke-försämringskravet" i Ramdirektivet.

Enligt miljöbalkens hänsynsregler 2 kap 3 § ska alla som bedriver en verksamhet iakttä de begränsningar och vidta de försiktighetsmått som behövs för att motverka skada för miljön. Dessa försiktighetsmått ska vidtas så snart det finns skäl att anta att en verksamhet eller åtgärd kan medföra skada på miljön. Ett eventuellt tillstånd för den utökade verksamheten bör förenas med villkor om skadeförebyggande skyddsåtgärder, exempelvis i form av ökad minimitappning till naturfåran och fingrindar med avledningsanordning vid kraftverkets vattenintag. En minimitappning via kraftverkets turbiner där nolltappning undviks skulle även kunna gynna bottenfauna, harr m.fl., samtidigt som elproduktionen bibehålls.

Enligt 2 kap. 7 § miljöbalken gäller att en avvägning ska göras om hänsynsreglerna enligt ovan kan anses rimliga att uppfylla. Den ökade avledningen gör enligt sökanden att kraftproduktionen ökar med 33 GWh/år. Detta ska ligga till grund för om kompensationsåtgärder enligt miljöbalkens hänsynsregler ter sig rimligt.

Sollefteå kommun, samhällsbyggnadsnämnden

Nämnden har yrkat att mark- och miljödomstolen ska i första hand avslå, alternativt avvisa tillståndsansökan, i andra hand begära en komplettering av miljökonsekvens-

beskrivningen med avseende på åtgärdernas miljöpåverkan och på möjligheterna att uppnå miljö kvalitetsnormen för vattenförekomsten.

Frågan om vilken mängd vatten som får tas ur älvfåran för att skickas genom turbinerna i ett kraftverk, utgör en väsentlig del av vattenhushållningsfrågorna. Hela kraftverkets verksamhet och miljöpåverkan bör omfattas. Nuvarande miljökonsekvensbeskrivning uppfyller inte kraven för en sådan prövning.

Miljö kvalitetsnormen för sträckan nedströms Lasele kraftverk är enligt Vattenmyndighetens klassificering God ekologisk potential år 2021. Idag klassas sträckan ha Måttlig ekologisk potential. Det innebär att Vattenmyndigheten bedömer att det finns utrymme att förbättra de ekologiska förutsättningarna, bl.a. gällande tappningsbestämmelser, på älvsträckan till år 2021. Förbättringar som vattenmyndigheten bedömer kan genomföras utan betydande negativ påverkan på vattenkraftsproduktionen. Exakt vilka förbättringar som ska genomföras har ännu inte preciserats av vattenmyndigheten.

Enligt 6 kap. 3 § miljöbalken ska den kommande miljökonsekvensbeskrivningen redovisa den direkta och indirekta påverkan som den planerade verksamheten kan medföra på miljön. Den kommande prövningen i detta ärende omfattar en ny vattenhushållningsbestämmelse, nämligen avledning av 340 m³/s vatten. Nämnden anser därför att den kommande miljökonsekvensbeskrivningen måste redovisa den påverkan som följer av avledning av 340 m³ vatten per sekund.

Miljökonsekvensbeskrivningen ska enligt 6 kap. 7 § även innehålla åtaganden om skadeförebyggande åtgärder och miljöförbättrande åtgärder med syfte att uppnå miljö kvalitetsnormen. Här bör t.ex. möjligheter till biotopåtgärder i älvfåran nedströms kraftverket utredas, liksom minimitappningens omfattning och behov av fiskväg förbi kraftverket.

Utgångspunkten för tillståndsprövningen bör vara att åtgärder som försvårar möjligheterna att följa miljö kvalitetsnormer ska undvikas och att man ställer de

krav på försiktighetsmått och skyddsåtgärder som behövs för att normerna ska kunna följas. Risker är heller inte utesluten att de ansökta åtgärderna kommer att medföra en sådan försämring av vattenkvaliteten som står i strid med det så kallade "icke-försämringskravet" i Ramdirektivet. Det är i detta fall uppenbart att en ökad avledning för kraftändamål är ett steg i fel riktning beträffande miljö kvalitetsnormen.

EO, delägare (1/28-del) till fastigheten A, har yrkat ersättning för sin andel i A enligt följande uppräkningslista:

- Ökad vattenavledning.
- Bortspolad tillfartsväg och parkering.
- Raserad kvarnbyggnad.
- Skadad mark och växtlighet.
- Erosionsskador.

Sökanden har tidigare ersatt rätten att utnyttja fallhöjden tillhörande fastigheten A grundad på en vattenmängd uppgående till 275 m³/s genom turbinerna. Den nya vattenmängden i ansökan anges till 340 m³/s enligt uppgift från Sollefteå kommun. Ökningen motsvarar ca 23,6 procent. För denna ökning yrkar han minst samma procentuella ersättning som tidigare gavs för nyttjande av fallrätten med kompensation för indexhöjning från dåvarande tidpunkt. Beträffande värdet av fallrätten för Lasele kraftverk har Högsta Domstolen (HD) i dom meddelad den 19 jan 1965 hur värdet ska beräknas. Beräkningen framgår av dom A9/1956 grupp 8 meddelad den 21 dec 1967. Värdet av fallrätten per meter ska enligt HD beräknas på grundval av mängden vatten som avleds genom turbinerna, 340 m³/s, och ersättning med 170 kr/kW, ränta och indexuppräkningskan i förekommande fall tillkomma.

Marken inom området består av morän, med mycket stora stenar som kommit i dagen. De sista 90 metrarna av tillfartsvägen till kvarnen är helt bortspolad. Det är svårt att gå på området. Planen, vilken var avsedd för parkering av hästar och transportkärror, som fanns framför ingången till kvarnhuset är också bortspolad.

Även på husets södra långsida, där vattenmassorna forsar ut i älvfåran är markytan helt bortspolad, vattenhjulet har förmodligen följt med också. Växtligheten består numera av gran och björk som har skadats. Många träd har dött på grund av att rotsystemen stått länge under vatten. En del träd har ramlat omkull. Det har uppstått en viss förurning av marken.

Orsaken till skadorna är att Ångermanälvens allt vatten som tappats gått i den mindre högra kvarnfåran. Kvarnfåran klarade inte det tappade vattnet utan det bildades en ny fåra som gått parallellt med kvarnfåran. Vattenmassorna spolade med sig all lös jord ned till omkring 1,2 meter inklusive den uppfyllda tillfartsvägens vägbanan och planen framför kvarnen. Vattnet måste ha runnit under en lång tid. Stora skador på marken har uppstått genom vattnets erosion. Kvarnfårans vänstra strand har också eroderats. Tidpunkten för denna "naturkatastrof" skedde troligtvis i samband med byggandet av spegeldammarna.

SÖKANDENS BEMÖTANDE ÖVER INKOMNA YTTRANDE

Sökanden har motsatt sig bifall till de förslag och yrkanden som framställts av remissmyndigheterna och EO.

Prövningen i målet avser en ökad avledning av vatten genom turbinerna vid Lasele kraftstation i Ångermanälven. Kraftstationen i Lasele är således belägen i en älv som sedan lång tid tillbaka har nyttjats för storskalig vattenkraftproduktion.

Ingen har påstått att den ökade avledningen skulle kunna påverka den redan idag obefintliga möjligheten till fiskvandring uppströms. Inte heller påverkar ansökan den sedan länge gällande bestämmelser om minimitappning vid anläggningen, vilka syftar till att hålla viss vattenomsättning i den nedströms belägna spegeldammen. Den enda påverkan som den ansökta åtgärden medför är en – statistiskt sett – minskad spilltappning i den gamla älvfåran med cirka två veckor per år. Akvatiska organismer som kan förekomma nedströms anläggningen utsätts således under perioder av spill för snabba och mycket kraftiga flödesförändringar. Mycket få akvatiska organismer kan existera under sådana förhållanden. Vattenmiljön och

betingelserna för djurlivet i den gamla älvfåran kommer varken att försämrats eller förbättras av att den statistiskt sett förekommande tidsperioden med spill förkortas.

Att den ökade avledningen skulle innebära en påverkan på nedströmsvandringen av fisk vid anläggningen kan inte heller förväntas. Under perioder med spill skulle det kunna finnas en ökad möjlighet för fisk att simma ut genom utskoven men eftersom spillperioderna inte har någon direkt koppling till de perioder då fiskvandring sker och med hänsyn till luckornas konstruktion finns mycket små förutsättningar för fiskvandring genom utskoven. Även i detta avseende får konsekvenserna av en ökad avledning således anses som försumbara i sammanhanget.

Pågående arbete inom vattenförvaltningen

De krav som framförs i myndigheternas yttranden i målet förefaller närmast avse åtgärder för att förbättra möjligheterna för fiskvandring i förhållande till nu rådande förhållanden. Detta arbete är emellertid tänkt att ske inom ramen för vattenförvaltningen, genom åtgärdsprogram och förvaltningsplaner. I sammanhanget finns skäl att närmare beskriva situationen specifikt såvitt avser den aktuella vattenförekomsten som den eventuella påverkan avser: *Lasele ursprungsfåra SE704879-155075*.

Ursprungsfåra är klassificerad av vattenmyndigheten som ett kraftigt modifierat vatten, KMV. En ny vägledning för kraftigt modifierade vatten är under utarbetande vid HaV och planerades som slutlig version under mars 2015, men har såvitt känt ännu inte publicerats. Den nya vägledningen anger hur klassificering av KMV ska ske, vilket till skillnad från vad som är fallet enligt nu gällande vägledningar är tänkt att bestämmas utifrån en fastställd "*maximal ekologisk potential*", utifrån vilken man därefter bestämmer vilka åtgärder som krävs för att uppnå "*god ekologisk potential*".

Av VISS framgår följande under rubriken Förslag till miljökvalitetsnorm för Lasele ursprungsfåra:

Flödes regleringar

Vattenförekomsten är klassad som kraftigt modifierad på grund av vattenkraftverksamhet.

Det innebär att det finns en väsentlig påverkan på vattenförekomstens hydrologi och/eller

morfologi och eventuellt även andra fysiska förändringar som påverkar vattenförekomstens ekologiska status. För att uppnå en vattenstatus som motsvarar God ekologisk potential behöver det genomföras åtgärder som motverkar denna påverkan. För vattenförekomsten ska det därför upprättas en åtgärdsplan för vilka åtgärder som bedöms lämpliga och rimliga att genomföra i syfte att åstadkomma God ekologisk potential i vattenförekomsten. Åtgärdsplanen ska fastställas av Vattendelegationen senast 2018 och ska utformas i enlighet med den åtgärdslista som återfinns i HaV:s vägledning för kraftigt modifierade vattenförekomster med tillämpning på vattenkraft (HaV:s Rapport nr xxx). HaV:s och Energimyndighetens nationella strategi för hållbar vattenkraft ska också beaktas vid upprättandet av åtgärdsplanen. Den biologiska vattenstatus som förväntas bli resultatet av att dessa åtgärder genomförs ska fastställas som God ekologisk potential för vattenförekomsten.

Morfologiska förändringar

Vattenförekomsten är klassad som kraftigt modifierad på grund av vattenkraftverksamhet. Det innebär att det finns en väsentlig påverkan på vattenförekomstens hydrologi och/eller morfologi och eventuellt även andra fysiska förändringar som påverkar vattenförekomstens ekologiska status. För att uppnå en vattenstatus som motsvarar God ekologisk potential behöver det genomföras åtgärder som motverkar denna påverkan. För vattenförekomsten ska det därför upprättas en åtgärdsplan för vilka åtgärder som bedöms lämpliga och rimliga att genomföra i syfte att åstadkomma God ekologisk potential i vattenförekomsten. Åtgärdsplanen ska fastställas av Vattendelegationen senast 2018 och ska utformas i enlighet med den åtgärdslista som återfinns i Havs-och Vatten myndighetens vägledning för kraftigt modifierade vattenförekomster med tillämpning på vattenkraft (Havs-och vattenmyndighetens Rapport nr xxx). HaV:s och Energimyndighetens nationella strategi för hållbar vattenkraft ska också beaktas vid upprättandet av åtgärdsplanen. Den biologiska vattenstatus som förväntas bli resultatet av att dessa åtgärder genomförs ska fastställas som God ekologisk potential för vattenförekomsten.

Det framgår således direkt av VISS att det ska upprättas en åtgärdsplan som ska utformas i enlighet med HaV:s kommande vägledning. Det framgår också att den nationella strategirapport som Energimyndigheten och HaV redovisade 2014 (HaV rapport 2014:14) ska beaktas. Av denna strategirapport framgår bland annat följande såvitt avser Ångermanälven samt övriga vattendrag i grupp 2: *"Redan idag har denna grupp avrinningsområden störst andel vattenförekomster som är förklarade som kraftigt modifierade. Strategin bör av den anledningen vara motsvarande som Luleälven. I framtiden kan det vara aktuellt att reglera mer i dessa reglersystem. Möjligheterna till effektivisering i kraftverken bör ses över"*.

God ekologisk potential

Sökanden vidhåller att ansökta åtgärder inte äventyrar möjligheten att uppnå miljö kvalitetsnormen God ekologisk potential 2027. I synnerhet då denna ännu inte fastställts. Uppgifterna i VISS har numera ändrats och man frångår därmed den systematik som bl.a. Kammarkollegiet använder i sin argumentation i fråga om KMV-klassade vattenförekomster. Vid bedömningen av om en verksamhet är förenlig med god ekologisk potential ska således andra bedömningsgrunder gälla, vilka framgår av HaV:s kommande vägledning.

Icke-försämringskravet

Det sker inte någon försämring av den ekologiska statusklassen för vattenförekomsten och inte heller klassificeringen av kvalitetsfaktorerna eller underliggande parametrar. Detta eftersom den klassificering av parametrarna "Specifik flödesenergi" respektive "Volymsavvikelse" som angivits i VISS 2014 och som legat till grund för slutsatserna i IVLs rapport, inte stämmer.

Redan det faktum att Lasele kraftstation utgör ett fullständigt vandringshinder borde innebära en klassificering av kvalitetsfaktorn "Konnektivitet" som "Dålig" vilket i sin tur medför att vattenförekomsten som helhet borde erhålla klassificeringen "Dålig". Utgår man från korrekta data sker således ingen försämring av parametrarna, kvalitetsfaktorerna eller statusklassificeringen av vattenförekomsten. Som tidigare nämnts har uppgifterna i VISS tagits fram genom expertbedömning respektive modellering medan uppgifterna i MKB:n utgår från faktiska data från anläggningen, helt i enlighet med gällande föreskrifter.

Särskilt betr Kammarkollegiet

Kollegiets argumentation om att ansökt åtgärd leder till en försämrad ekologisk status i vattenförekomsten Lasele ursprungsfåra bygger på att klassificeringen av kvalitetsfaktorn "*hydrologisk regim*" som anges i VISS är "*måttlig*". Det är förvånande att IVL respektive Kammarkollegiet lägger en sådan vikt vid klassificeringen i VISS, då beräkningarna i MKB:n tydligt visar att den är felaktig. I MKB:n har beräkningarna utgått från dels faktiska och skattade bredder i fält och

faktiska flödesvärden från driften. Förfarandet har skett i överensstämmelse med HaVs nu gällande föreskrifter (**HVFMS 2013:19**). Även det faktum att anläggningen utgör ett fullständigt vandringshinder, vilket ger klassificeringen "dålig" i kvalitetsfaktor "konnektivitet", innebär att vattenförekomsten automatiskt borde klassificeras som "dålig ekologisk status".

Vid tillämpning av den mer korrekta klassificeringen av vattenförekomsten Lasele ursprungsfåra kan således konstateras att den ansökta verksamheten inte medför att klassificeringen av ekologisk status försämras eftersom respektive parameter bibehåller sin klassificering.

Beträffande kvalitetsfaktorn "hydrologisk regim" kan kollegiets inställning närmast tolkas som att man inte godtar de underliggande beräkningarna för klassificeringen som Vattenfall låtit utföra, eftersom IVL fortsatt hänvisar till de nuvarande uppgifterna i VISS. Det finns därför anledning att särskilt påminna om att det i VISS anges en tillförlitlighetsnivå för de klassificeringar som redovisas, enligt en 4-gradig skala A-D där A motsvarar hög tillförlitlighet medan D motsvarar lägsta tillförlitlighetsklass. Detta framgår av Vattenmyndigheternas "Kokbok för kartläggning och analys 2013 - 2014", Bilaga IaA. De uppgifter i VISS som kollegiet och IVL grundar sin argumentation på har klassificerats som "C" d.v.s. näst lägsta tillförlitlighetsklass. Av nämnda dokument från Vattenmyndigheterna framgår även följande (se s.1. stycke 1) I):

"Vid tillsyn, prövning och åtgärdsplanering är det också viktigt att ha en uppfattning av tillförlitligheten i klassningen så att inte kostsamma åtgärder riktas mot en vattenförekomst med en alltför osäker klassning. Innan åtgärder riktas mot en vattenförekomst med en osäker statusklassning kan verifierande provtagning vara nödvändig".

Sökandens beräkningar har utgått från faktiska uppmätta flödesdata vid anläggningen samt mätningar och skattningar av exempelvis bredder på vattenbegyten fåra ute i fält, vilket ger en mer relevant klassificering och högre tillförlitlighet än de modelleringar som utgör underlag för uppgifterna i VISS.

Vad härefter gäller frågan om parametervärdena för underliggande parametrar försämras, påverkar Weserdomen inte tillåtligheten av den ansökta verksamheten eftersom varken klassificeringen av kvalitetsfaktorer eller underliggande parametrar försämras. Klassificeringen av kvalitetsfaktorn *Hydrologisk regim* styrs av fyra underliggande parametrar: *Volymsavvikelse*, *Specifik flödesenergi*, *Flödets förändringstakt* och *Vattenståndets förändringstakt*. Värdet på parametrarna beräknas i enlighet med principer angivna i HVMFS 2013:19 och för respektive parameters klassificering finns angivet ett intervall för en viss klass t.ex. 5-15 %. Kvalitetsfaktorn erhåller som bekant samma klass som den lägst klassade parametern, vilket i redovisade beräkningar innebär "dålig" och avser parametern *Specifik flödesenergi*. De övriga parametrarna ändrar inte klassificering med anledning av den ökade avledningen, vilket framgår av MKB:n, sid. 24, tabell 4 (parametern *Vattenståndets förändringstakt* är inte klassificerad i VISS eller MKB, men kan inte heller förväntas påverkas av verksamheten).

EU-domstolens uttalande om att varje försämring av kvalitetsfaktorer som redan befinner sig i den lägsta klassen ska anses innebära en försämring av statusen hos en ytvattenförekomst kan inte tolkas som att det innebär ett strikt förbud mot varje försämring av ett enskilt parametervärde. Redan utformningen av klassificeringen i form av intervall talar mot detta synsätt. Det skulle även leda till fullständigt orimliga konsekvenser som knappast kan vara i linje med direktivets intentioner eller förenligt med den svenska lagstiftningen. I EU-domen hänvisas också just till en försämring av kvalitetsfaktorer, och inte parametervärden, och en försämring av kvalitetsfaktorer kan endast ske om en enskild parameter byter klass. Avsikten med att föreskriva ett förbud mot varje försämring av kvalitetsfaktorer klassificerade i lägsta klassen är just att förhindra en försämring av de övriga parametrar som inte är styrande för klassificeringen (jfr domstolens motivering i punkten 62).

Sökanden värnar ekologisk mångfald och har i flera sammanhang åtagit sig miljöförbättrande åtgärder. I det aktuella målet måste emellertid värdet av sådana åtgärder samt kollegiets inställning i målet starkt ifrågasättas ur ett samhällsekonomiskt perspektiv. Målet avser effektivisering vid ett av landets större vattenkraft-

verk och i ett vattendrag som redan är utbyggt för vattenkraft och som utpekats som ett nationellt intresse för energiförsörjningen.

Tillämpning av miljö kvalitetsnormerna för vatten i tillståndsmål

Som påpekats ovan är det myndigheterna som ska ansvara för att miljö kvalitetsnormerna följs och om det behövs upprätta förslag till åtgärdsprogram. I fråga om den individuella prövningen av verksamheter och åtgärder har regeringen uttalat (se prop. 2009/10:184) att verksamhetsutövare är skyldiga att visa att de förpliktelser som följer av 2 kap. miljöbalken följs och såvitt avser miljö kvalitetsnormer för ekologisk status ska dessa beaktas inom ramen för tillämpningen av de allmänna hänsynsreglerna i 2 kap. miljöbalken med en skälighetsavvägning enligt 2 kap. 7 §. Avsikten är således inte att i den individuella prövningen av en enskild verksamhet övervältra den utredningsbörda som åligger vattenmyndigheten på sökanden utan det är myndigheternas ansvar att bedöma vilka åtgärder som behöver genomföras för att uppnå miljö kvalitetsnormen samt utarbeta åtgärdsprogram för detta.

Ytterligare vägledning rörande tillämpningen av miljö kvalitetsnormer för ekologisk status i tillståndsmål har erhållits genom Mark- och miljööverdomstolens beslut den 24 februari 2012 i målet avseende Ladvattenåns kraftverk (M 586-11), där det konstateras att tillståndsmyndigheten ska pröva, med tillämpning av de allmänna hänsynsreglerna i 2 kap. miljöbalken, om den sökta verksamheten kommer att medföra att miljö kvalitetsnormerna inte kommer att uppnås och om verksamheten kan medföra en försämring som inte är tillfällig av vattenförekomstens ekologiska status.

Frågan i målet är således vilken betydelse ansökta åtgärder har för möjligheten att uppfylla gällande miljö kvalitetsnormer samt om verksamheten medför en försämring som inte är tillfällig av den ekologiska statusen i någon vattenförekomst. När det gäller tolkningen av detta s.k. icke-försämringskrav har det konstaterats att försämringen avser förflyttningen mellan statusklasser. Något stöd för Kammarkollegiets tolkning av att icke-försämringskravet även gäller enskilda parametrar saknar stöd och en sådan tolkning av direktivet skulle medföra

dramatiska konsekvenser vid prövningen av vattenverksamheter, vilket inte förefaller ha varit avsikten.

Tillämpningen av 11 kap. 6 § miljöbalken

Bestämmelsen om samhällsekonomisk nytta syftar till att hindra vattenverksamhet som inte är samhällsekonomiskt motiverad. Den samhällsekonomiska bedömningen bör enligt förarbetena baseras på "en ekonomisk analys av rimlig omfattning" i alla de fall där en sådan kan utföras. I fråga om de indirekta verkningarna av en verksamhet betonas starkt svårigheterna att uppskatta sådana verkningar i ekonomiska termer, varför en betydande försiktighet är påkallad.

Det framgår inte av kollegiets yttrande om den väsentliga olägenhet som man hänvisar till utgörs av det påstådda faktum att ansökt verksamhet medför att klassificeringen av vattenförekomstens ekologiska status blir lägre, eller rent allmänt av att det blir en sämre ekologisk status. Det kan dock knappast tillmätas någon enskild betydelse om verksamheten "medverkar till att god ekologisk potential inte uppnås 2021" eftersom det överhuvudtaget inte föreligger någon sådan skyldighet för verksamhetsutövare. Frågan är däremot om den ansökta verksamheten förhindrar att miljö kvalitetsnormen uppnås, vilket som framgår ovan har konstaterats inte vara fallet, men även om så vore fallet, d.v.s. verksamheten skulle strida mot de krav som ställs enligt ramvattendirektivet, är det tveksamt om detta skulle kunna tillmätas betydelse vid tillämpningen av den samhällsekonomiska bedömningen eftersom bedömningen enligt miljö kvalitetsnormerna för vatten regleras genom särskilda bestämmelser i 5 kap miljöbalken. Ytterligare ett alternativ skulle kunna vara att mer generellt inom ramen för 11 kap. 6 § väga in en ansökt verksamhets inverkan på Sveriges möjligheter att uppnå miljö kvalitetsnormerna enligt Ramdirektivet. Det kan dock ifrågasättas vad detta i praktiken skulle tillföra jämfört med den bedömning enligt de allmänna hänsynsreglerna i 2 kap. miljöbalken som sker idag.

I detta mål kan konstateras att den ökade avledningen vid kraftstationen är mycket ekonomiskt fördelaktig då en ökad produktion kan åstadkommas till en begränsad

kostnad i ett vattendrag där den tillkommande negativa påverkan på en redan påverkad vattenmiljö har bedömts som i princip obefintlig.

Tillämpningen av lokaliseringsregeln

I detta fall avser ansökan en utökad verksamhet vid en befintlig anläggning och det saknas därmed alternativa lokaliseringar av den ansökta verksamheten.

Särskilt betr. länsstyrelsen

Upplysningsvis kan nämnas att intaget till Lasele kraftstation enligt kraven i deldomen från 1952 är försett med grovgrindar. Dessa har en spaltvidd på 110 respektive 60 mm.

Det är oklart vilka faktiska uppgifter länsstyrelsen lägger till grund för bedömningen att den ansökta avledningen i sig leder till sådana ökade skador på nedströmsvandrande fisk att såväl skadeförebyggande åtgärder som fiskeavgift kan anses befogade. Som länsstyrelsen skriver så är nuvarande minimitappning inte tillräcklig för att åstadkomma en strömvattenfauna på berörd sträcka och på denna älvssträcka saknas således idag långvandrande fiskbestånd som t.ex. lax och havsöring. Eventuell nedströmsvandring av övriga fiskarter som är knuten till spilltappningen är redan i dagsläget begränsad. Riskökningen för skada på fisk av en ökad avledning blir då ringa eftersom eventuell nedströmsvandring redan i dagsläget till övervägande del sker genom kraftverket.

Huruvida länsstyrelsen anser det rimligt eller ej att sökanden närmare utreder skadeförebyggande åtgärder är inte relevant i sammanhanget. Prövningen av en ansökan om tillstånd enligt miljöbalken måste ske med stöd av gällande regler och fastslagen praxis, vilken tydligt föreskriver att prövningen av skadeförebyggande åtgärder ska ske i förhållande till den skada den ansökta åtgärden innebär.

Vad härefter gäller frågan om det är "rimligt" att ett tillstånd som syftar till ökad kraftproduktion med större intäkter ska kompensera för den påverkan på miljön som detta innebär, godtar sökanden att verksamhetsutövaren har en skyldighet att

kompensera för skador som den ansökta verksamheten kan medföra, däremot saknas rättsligt stöd för länsstyrelsens uppfattning att compensationen ska relateras till verksamhetens lönsamhet. Enligt miljöbalken ska compensation ske i förhållande till den skada åtgärden eller verksamheten innebär och utifrån den rimlighetsavvägning som föreskrivs i 2 kap. 7 §.

Sökandens uppfattning rörande prövningens omfattning och den ökade avledningens påverkan överensstämmer med etablerad praxis inom området, se exempelvis MÖD dom 2013-06-24 i mål M 10242-12 (Långgölsmåla). Av domen framgår även att en ersättningsfri andel (jfr 22 kap. 25 § p 14 miljöbalken) ska fastställas i mål om ökad avledning, vilket sökanden föreslår, av motsvarande skäl som framgår av domen rörande Långgölsmåla, ska fastställas till en tjugondel.

Särskilt betr. nämnden

Nämnden grundar sin uppfattning om avvisning på att den ansökta ändringen inte kan prövas för sig. Att så är fallet har emellertid konstaterats i ett flertal tidigare mål vid mark- och miljödomstolarna (se exempelvis Mark- och miljööverdomstolens dom den 9 september 2010, mål nr M 6061-09, Edensforsens kraftverk).

Beträffande frågan om vattenmyndighetens klassificering av vattenförekomsten nedströms Lasele ("*måttlig ekologisk potential*") frågan om rådande problematik med att definiera vad som utgör "*god ekologisk potential*", anser sökanden att det är utmärkt om miljövårdande åtgärder kan vidtas som inte medför betydande negativ inverkan på vattenkraftproduktionen, och eftersom denna produktion är omfattande i Ångermanälven tyder det på att åtgärderna, vilket också uttrycks i ovan refererade strategirapport, planeras i biflöden som inte ingår i älvens reglersystem. Det är emellertid inte sökandens ansvar att tillse att miljö kvalitetsnormerna för vatten uppfylls och därmed att Sverige uppfyller sina EU-rättsliga åtaganden. Ansvaret för framtagande av åtgärdsprogram för vattenförekomsterna vilar på myndigheterna, som också har ett ansvar för att driva igenom dessa åtgärder, gärna i samverkan med berörda verksamhetsutövare. En ansökan om tillstånd enligt 11 kap.

miljöbalken ska således inte, som kommunen uttrycker det, innehålla "åtaganden om miljöförbättrande åtgärder med syfte att uppnå miljö kvalitetsnormen".

Särskilt betr EO

Sökanden noterar att frågan om ersättning till innehavarna av fastigheten A har prövats vid flera tillfällen; frågan om ersättning för skada på växtlighet inom fastigheten prövades genom deldomen den 10 november 1952 (Ans D 29/1952) och ersättning för fallrätten i dom den 21 december 1967 (A 9/1956). I fråga om krav på ersättning för ökad vattenavledning framgår av dom den 21 december 1967 (A 9/1956) att ersättning redan utgått för ianspråktagande av fallrätten tillhörande fastigheten A. Någon ytterligare fallhöjd inom fastigheten kommer inte ianspråktagas genom den ökade avledningen. Värdet av fallrätten fastställdes i den aktuella domen till ett visst belopp, som beräknades utifrån värdet av rättigheten vid tidpunkten för avgörandet. Frågan om ersättning för ianspråktagen fallrätt är således rättskraftigt avgjord.

Någon ökad risk för skada på mark och växtlighet vid nödstopp kan inte heller förväntas med anledning av ansökan och Vattenfall bestrider ersättnings skyldighet även i detta avseende.

DOMSKÄL

Mark- och miljödomstolen har avgjort målet utan huvudförhandling.

1. Förutsättningar för mark- och miljödomstolens prövning

Genom fastighetsinnehav har sökanden rådighet över berört vattenområde.

Nämnden har yrkat att mark- och miljödomstolen ska i första hand avslå, alternativt avvisa tillståndsansökan, i andra hand begära en komplettering av miljökonsekvensbeskrivningen med avseende på åtgärdernas miljöpåverkan och på möjligheterna att uppnå miljö kvalitetsnormen för vattenförekomsten. Även andra remissmyndigheter har invänt att miljökonsekvensbeskrivningen saknar närmare analys av förhållandena i den gamla älvfåran och påverkan därav till följd av den minskade spilltappning som ansökan innebär.

Med hänvisning till vad som anförs nedan under domstolens bedömning av effekterna av planerade åtgärder, finner mark- och miljödomstolen att det inte föreligger skäl för komplettering av miljökonsekvensbeskrivningen och inte heller anledning att avvisa ansökan. Miljökonsekvensbeskrivning kan således godtas.

2. Sakfrågor

2.1 Samhällsekonomisk nytta enligt 11 kap. 6 § miljöbalken

Kammarkollegiet har påtalat att fördelarna av ansökt vattenverksamhet från allmän och enskild synpunkt inte överväger kostnaderna, skadorna och olägenheterna av den. Sökanden har bestritt detta.

Mark- och miljödomstolen noterar att den nuvarande minimitappningen i den gamla älvfåran på den ca 2,5 km långa sträckan nedanför Lasele kraftverk uppgår till 200 l/s under tiden den 15 juni till den 15 oktober samt till minst 100 l/s under resten av året. Denna tappning, förenad med tillflöden från mindre biflöden längs sträckan, borgar otvivelaktigt för ett visst akvatiskt liv längs den aktuella delen av Åseleälven. Planerade åtgärder innebär en ökning av drivvattenföringen vid kraftverket, från idag 275 m³/s till totalt 340 m³/s, vilket i sin tur kommer att generera en ökad elproduktion med drygt 3 % till totalt ca 1035 GWh per år.

Spilltappning till den gamla älvfåran sker normalt endast när vattenföringen uppströms kraftverket överstiger drivvattenföringen i kraftverket. Sökanden har angett att spilltappning i ursprungsfåran skett ca 5,8 veckor under den senaste tioårsperioden och att spilltappning kommer att minska till i genomsnitt 3 veckor per år vid den nu ansökta avledningen till kraftverket om totalt 340 m³/s.

Ur ekologisk synvinkel finns det normalt ett flertal fördelar med perioder med höga flöden/översvämningar i vattendrag. Mycket kraftiga och plötsliga flödesförändringar i samband med spilltappning och efterföljande återgång till minimitappning, såsom vid Lasele kraftverk, innefattande ökning/sänkning av vattenflödet i den gamla älvfåran med flera hundra gånger, kan dock enligt mark- och miljödomstolens bedömning till viss del vara till nackdel för det

akvatiska liv som finns i den gamla älvfåran och som sannolikt anpassat sig till de flödesförhållanden som råder vid minimitappning. Även om möjligheten till nedströmsvandring kanske kan komma att minska till viss del uppvägs en sådan negativ påverkan av nyss nämnd faktor och den omständigheten att spilltappningarna dessutom kommer att ske med lägre flöden jämfört med idag.

De planerade åtgärdernas syfte är att effektivisera elproduktionen vid kraftverket. Den samhällsekonomiska nyttan får därmed anses motsvara hela produktionsökningen. Kostnaderna och olägenheterna av nu aktuella åtgärder får vid ovan redovisad bedömning och i föreningen med vad som anges nedan om viss utökad minimitappning, bedömas understiga nyttan. Föreskriften i 11 kap. 6 miljöbalken hindrar således inte den sökta verksamheten.

2.2 Icke-försämringskravet

Förevarande mål har till övervägande del berört frågan om hur den av vattenförvaltningen utfärdade miljökvalitetsnormen för vattenförekomsten *Lasele ursprungsfåra SE704879-155075* ska anses påverkad i anledning av förevarande ansökan. Såväl Kammarkollegiet som länsstyrelsen har framhållit att påverkan sker i sådan omfattning att icke-försämringskravet enligt Ramdirektivet för vatten inte uppfylls och att tillstånd därför inte kan lämnas till det sökta projektet. De har även hävdats Weserdomens betydelse för bedömningen av ansökan i förevarande mål. Länsstyrelsen har särskilt påtalat att en utökad avledning av vatten från den naturliga älvfåran till turbinerna för effektproduktion leder till försämrade förutsättningar för vattenlevande liv. Detta främst genom en ökad risk för skador och dödlighet hos fisk som passerar via turbinerna. En försämring av statusen för en vattenförekomst är inte förenligt med "icke-försämringskravet" i ramvattendirektivet för vatten 2000/60 EG (RDV).

Bolaget har inte godtagit remissmyndigheterna bedömningar i dessa delar.

Mark- och miljödomstolens bedömning

Det s.k. icke-försämringskravet i artikel 4.1 a) i Ramdirektivet har i svensk rätt

införts i 4 kap. 2 § förordningen (2004:660) om förvaltning av kvaliteten på vattenmiljön, VFF.

Mark- och miljödomstolen anser inledningsvis att det kan ifrågasättas om den av vattenmyndigheten genomförda indelningen av ytvattenförekomster i ett antal mindre ytvattenförekomster överensstämmer med Ramdirektivet och VFF – i vart fall till den del det avser frågan om antagande av miljökvalitetsnormer.

I Ramdirektivet anges att icke-försämringskravet avser ”ytvattenförekomster”, dvs. ”en avgränsad och betydande ytvattenförekomst som till exempel en sjö, ett magasin, en å, flod eller kanal, ett vatten i en övergångszon eller en kustvattensträcka”, artikel 2 punkt 10), Ramdirektivet. Den i VFF införda regeln anger att tillståndet i ”vattenförekomsterna” inte får försämrats. Sistnämnda föreskrift skulle i och för sig kunna tolkas som att den avser just en vattenförekomst och inte en ytvattenförekomst. Föreskriften i 4 kap. 2 § VFF ska dock tolkas i samklang med 1 § i samma kapitel. Där anges att varje vattenmyndighet ska fastställa kvalitetskrav för ytvattenförekomster, grundvattenförekomster och skyddade områden i vattendistriktet. Av 1 kap. 3 § sista stycket förordningen framgår vidare att begreppet ytvattenförekomst har samma innebörd som i Ramdirektivet. Slutsatsen blir då att det som anges i 4 kap. 2 § om ”vattenförekomsterna” måste anses åsyfta de i 4 kap. 1 § angivna vattenförekomsterna: ytvattenförekomst, grundvattenförekomst eller skyddade områden i vattendistrikt.

Anledningen till att ytvattenförekomsterna i den svenska vattenförvaltningen kommit att bli så pass små, i vart fall i ovan angivet fall, torde härröra från den kartläggning och analys som Naturvårdsverket utfört, se NFS 2006:1, bilaga 4. En sådan indelning överensstämmer som sagt inte med vad som anges i Ramdirektivet och det är även tveksamt om VFF medger delegationsrätt som medför en icke obetydlig ändring av vad som avses med begreppet ytvattenförekomst. Konsekvenserna av denna ”salami-indelning” av ytvattenförekomster blir, såvitt avser bedömningen av om en miljökvalitetsnorm överträds eller ej, bl.a. att konsekvenserna av en ansökt åtgärd riskerar begränsas till en liten del av

en ytvattenförekomst i stället för en samlad bedömning på hela ytvattenförekomsten.

Mark- och miljödomstolen kan i anslutning till vad som anförts ovan inte heller undgå att förundras över hur en delsträcka i en av Sveriges största älvar (med en medelvattenföring om 199 m³/s) med ett nuvarande flöde på endast 0,1-0,2 m³/s kan klassificeras som en sträcka med ”måttlig ekologisk potential”, dvs. klassen under ”god ekologisk potential”.

Mark- och miljödomstolen finner anledning att inledningsvis även beröra Weserdomens relevans för prövningen i detta mål. Såvitt framgår av domen (punkterna 17-22) avsåg de tre projekten som prövades bl.a. följande:

- De tre projekten avsåg tre projekt i floden Weser (nedre Weser)
 - från öppna havet till Bremerhaven (första projektet)
 - från Bremerhaven till Brake (andra projektet)
 - från Brake till Bremen (tredje projektet)
- Fördjupning av segelrännan genom muddring.

Fördjupningen avsåg i första projektet som mest 1,16 meter och som mest en meter i andra projektet. För det tredje projektet anges inte uttryckligen beräknad fördjupning, men indirekt framgår det att den syftade till att fartyg med djupgående om 11,1 meter (jämfört med för närvarande 10,7 meter) ska kunna anlöpa aktuell hamn.
- Förutom de omedelbara konsekvenserna av muddringen och dumpningen av muddringsmassorna angavs projekten i fråga medföra ytterligare hydrologiska och morfologiska följder för de berörda delarna av floden. Sålunda kommer till exempel strömningshastigheterna att öka både vid ebb och vid flod, tidvattennivåerna vid högvatten att bli högre, tidvattennivåerna vid lågvatten att bli lägre, salthalten i delar av nedre Weser att öka och gränsen för bräckt vatten i nedre Weser förskjutas uppströms. Slutligen kommer igenslamningen av flodbädden att öka utanför segelrännan.
- Dessutom är en rad vattenförekomster i biflodsområdena berörda.

Det framgår inte av domstolens dom hur pass lång sträcka av floden och dess mynning som berörs av t.ex. fördjupningsåtgärderna. Enligt vad som inhämtats

av allmänna kartuppgifter torde avståndet mellan Bremerhaven och Bremen uppgå till åtminstone cirka 60 kilometer. Med hänsyn till vad som framkommit dels om de planerade åtgärderna och dels om den sträcka längs floden som skulle ha berörts, anser mark- och miljödomstolen att det som prövats genom Weserdomen får anses avse en, med svenska mått mätt, närmast mycket stor vattenverksamhet. Det som nu är föremål för denna domstols prövning avser minskad spillvattentappning från i genomsnitt 5,8 veckor per år till tre veckor i en i övrigt nästan torrlagd älvsträcka om cirka 2,8 km, dvs. en, även med svenska mått mätt, tämligen begränsad vattenverksamhet. Vad EU-domstolen uttalar om betydelsen av att iaktta bl.a. icke-försämringskravet, kan – med hänsyn till att prövningen där avsåg en sammantaget stor ytvattenförekomst med omfattande påverkan för miljön – därför inte medföra direkt och omedelbar relevans i detta mål, som ju avser en liten ytvattenförekomst med liten påverkan på miljön.

Vad härefter gäller frågan om tillämpning av den av Vattenmyndigheten för Bottenhavets vattendistrikt fastställda miljö kvalitetsnormen och om den ansökta åtgärden påverkar icke-försämringskravet noterar domstolen att den ekologiska statusen för aktuell sträcka nedanför Lasele kraftverk (SE704879-155075) har ”måttlig ekologisk potential” med kvalitetskravet "god ekologisk potential" till år 2021. Enligt förslag till miljö kvalitetsnorm ska kvalitetskravet god ekologisk potential även gälla för år 2027. Någon åtgärdsplan för vilka åtgärder som bedöms lämpliga och rimliga att genomföra synes ännu inte föreligga.

Såsom ovan anförts bedömer mark- och miljödomstolen att konsekvenserna av den minskade spilltappningen blir tämligen begränsade. Domstolen anser att de inte kommer att orsaka någon försämring av den ekologiska statusen längs aktuell sträcka av Åseleälven eller försvåra uppnående av miljö kvalitetsnormen

Mark- och miljödomstolen bedömer att det inte är möjligt att inom ramen för den begränsade prövningen i detta mål närmare ange vilken eller vilka åtgärder som i detta kraftigt modifierade älvavsnitt rimligen skulle kunna åläggas sökanden som ett bidrag till uppnående av aktuell miljö kvalitetsnorm, särskilt som förslaget till åtgärdsplan saknar överväganden i denna del. Mark- och miljödomstolen finner

dock anledning att föreskriva villkor om ökad minimitappning under en tid som motsvarar den utökade tiden för när spilltappning inte kommer att ske till följd av ansökt verksamhet. Ökningen av minimitappningen bör ses som ett litet steg mot uppnåendet av miljökvalitetsnormen ”god ekologisk potential”.

3. Övriga frågor

Oförutsedd skada

Tid för anmälan av oförutsedd skada bör fastställas i enlighet med sökandens förslag.

Bygdeavgift

Ansökan avser en utvidgning av ett vattenföretag för vilket tillstånd meddelats enligt äldre lag. Hur bygdeavgift ska beräknas i sådana mål framgår av rättsfallet NJA 1994 s. 649, vari anges bl.a. att avgiften ska baseras på det ökade effektuttaget, utan reduktion för toppeffekt, d.v.s. 10 kW per avgiftsenhet. Eftersom utvidgningen uppgår till 15 200 kW ska antalet avgiftsenheter bestämmas till 1520. Mark- och miljödomstolen anser, i likhet med sökanden, att verksamheten bör hänföras till avgiftsklass 1 eftersom det är fråga om begränsade åtgärder vid ett redan befintligt kraftverk med inga eller mycket små olägenheter för omgivningen som följd.

Fiskeavgift

Varken planerade åtgärder, som kommer utföras i torrhet, eller den minskade omfattningen av spilltappningen utgör skäl för bestämmande av fiskeavgift.

EOs yrkanden

EO har yrkat bl.a. ersättning för ytterligare ersättning för ianspråktagen fallhöjd. Sökanden har bestritt samtlig yrkanden.

Såsom framgår av sökandens redogörelse har frågan om ersättning för ianspråktagen fallhöjd blivit prövad av domstolen i tidigare mål. Domarna har

vunnit laga kraft. Det saknas då förutsättningar för en ny prövning av denna fråga. Vad EO yrkat i övrigt är ej av beskaffenhet att kunna prövas inom ramen för detta mål. Mark- och miljödomstolen finner därför sammanfattningsvis att hans yrkanden ska avvisas.

Prövningsavgift

Mark- och miljödomstolen finner inte skäl att ändra den prövningsavgift som tidigare bestämts.

Rättegångskostnader

Kammarkollegiet har yrkat ersättning för rättegångskostnader i målet med 61 000 kr, varav 28 000 kr avser kollegiets arbete i målet samt 33 660 kr utlägg avseende Tony Persons upprättade av yttranden.

Vattenfall har medgivit kollegiets yrkande om ersättning för eget arbete i målet om 28 000 kr men bestritt yrkandet såvitt avser det arbete som IVL utfört under anförande av följande: Det är sökanden i tillståndsmål som har ansvaret för att ta fram erforderlig utredning och underlag i målet och det har enligt sökandens uppfattning saknats skäl för kollegiet att inhämta ett sakkunnigytrande. Det kan även konstateras att IVL:s yttrande inte tillför någon utredning eller information utöver tolkning av befintlig information i VISS samt gällande föreskrifter och vägledningar. I vart fall borde Kammarkollegiet, om man ansett att ytterligare utredning erfordrats i målet, i första hand efterfrågat den aktuella kompletteringen från sökanden.

Mark- och miljödomstolen anser att det i vissa situationer kan föreligga skäl för part att själv anlita sakkunnig i mål av förevarande beskaffenhet oberoende av om utredningsskyldigheten åvilar en sökande. Med hänsyn härtill och då beloppet får anses skäligt ska kollegiet tillerkännas ersättning enligt vad som yrkats.

Länsstyrelsen har yrkat ersättning för rättegångskostnader med 20 800 kr vilket medgivits av sökanden.

HUR MAN ÖVERKLAGAR, se **bilaga 1**(DV 425)

Överklagande senast den 16 mars 2016. Prövningstillstånd krävs.

På mark- och miljödomstolens vägnar

Ingemar Olofsson

I domstolens avgörande har deltagit rådmannen Ingemar Olofsson, ordförande, och tekniska rådet Lars Edlund samt de särskilda ledamöterna Nils Johnsson och Tommy Odelström.